

WOJEWÓDZTWO OPOLSKIE

**Identyfikacja potencjałów i barier JST w
województwie opolskim oraz działań na przyszłość
– opinia gmin i powiatów**

Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego
Departament Polityki Regionalnej i Przestrzennej
Opolskie Obserwatorium Terytorialne

Opole wrzesień 2018

Analizę przygotował Departament Polityki Regionalnej i Przestrzennej (Referat Badań i Ewaluacji) w składzie:

Nikola Janusek-Krysińska

Anna Kuźnik

Dorota Matuszewska

Karina Piziak

Jagoda Sokołowska – Kierownik Referatu

Agnieszka Teodorowicz

pod kierownictwem:

Waldemara Zadki – Dyrektora Departamentu Polityki Regionalnej i Przestrzennej

Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego

przy współpracy:

Katarzyny Lichoty

Macieja Michałowskiego

pracowników Referatu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa

w Departamencie Polityki Regionalnej i Przestrzennej, UMWO

Szczegółowe informacje w zakresie danych zawartych w raporcie udzielane są przez:

Referat Badań i Ewaluacji (Opolskie Obserwatorium Terytorialne)

Departament Polityki Regionalnej i Przestrzennej

Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego

ul. Hallera 9, 45-867 Opole

tel. 77 44 82 158, e-mail: rot@opolskie.pl

Spis treści

Wstęp	4
Cel, zakres i przedmiot analizy	4
Podjęcie i założenia metodologiczne	6
Społeczeństwo - uwarunkowania rozwojowe i kierunki działań na poziomie lokalnym.....	8
Gospodarka - uwarunkowania rozwojowe i kierunki działań na poziomie lokalnym	15
Przestrzeń i środowisko - uwarunkowania rozwojowe i kierunki działań na poziomie lokalnym	21
Samorząd - uwarunkowania rozwojowe i kierunki działań na poziomie lokalnym.....	27
Partnerstwa samorządowe.....	33
Podsumowanie analizy	37
Załączniki	40

Wstęp

Identyfikacja strategicznych wyzwań rozwojowych i właściwe zaprojektowanie kierunków działań, wymaga przeprowadzenia wielowymiarowego diagnozowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego.

Mając tego świadomość, jak również z uwagi na zbliżający się koniec okresu obowiązywania *Strategii rozwoju województwa opolskiego do 2020 roku*, Zarząd Województwa Opolskiego - kreując i dbając o rozwój regionu, świadom wagi i złożoności planowania regionalnego, w 2017 roku rozpoczął pierwszy etap prac nad strategią rozwoju regionu w perspektywie do 2030 roku.

Jednym z pierwszych działań w ramach tego etapu było poznanie opinii samorządów na temat identyfikowanych przez te samorzady lokalnych potencjałów i problemów rozwojowych, czego efektem jest niniejsza analiza pn. **Identyfikacja potencjałów i barier JST w województwie opolskim oraz działań na przyszłość – opinia gmin i powiatów**, opracowana przez Referat Badań i Ewaluacji (wchodzący w skład Opolskiego Obserwatorium Terytorialnego) w Departamencie Polityki Regionalnej i Przestrzennej.

Przedmiotowe podejście do polityki regionalnej wpisuje się jednocześnie w zapisy *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 roku)*, jak również projektu *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego do 2030 roku*. Oba dokumenty wskazują na potrzebę realizacji „zintegrowanego podejścia terytorialnego” polegającego na lepszym dopasowaniu interwencji do specyfiki danego obszaru, tak aby precyzyjnie odpowiadały one na różnorodne wyzwania rozwojowe tego terytorium.

Determinantą rozwoju prócz:

- wykorzystania specyficznych potencjałów terytorialnych i szans płynących z otoczenia zewnętrznego,
- likwidacji barier w rozwoju poszczególnych obszarów i reagowania na zewnętrzne zagrożenia,

jest także aktywna polityka lokalna i regionalna. To ona wyznacza działania i je następnie realizuje przy wykorzystaniu zróżnicowanych źródeł finansowych oraz przy bezpośrednim zaangażowaniu rozmaitych grup interesariuszy, w tym podmiotów gospodarczych i społecznych oraz mieszkańców.

Biorąc pod uwagę powyższe w ramach niniejszej analizy dodatkowo przeanalizowane zostały:

- działania, proponowane przez JST, możliwe do realizacji w przyszłości pod kątem rozwoju lokalnego;
- obszary współpracy podejmowane w partnerstwach na rzecz rozwoju JST.

Realizacja niniejszej analizy wpisuje się w działania analityczno-monitoringowe Departamentu i wynika z konieczności przygotowania *Diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej województwa opolskiego dla potrzeb Strategii rozwoju województwa opolskiego do 2030 roku*¹.

Cel, zakres i przedmiot analizy

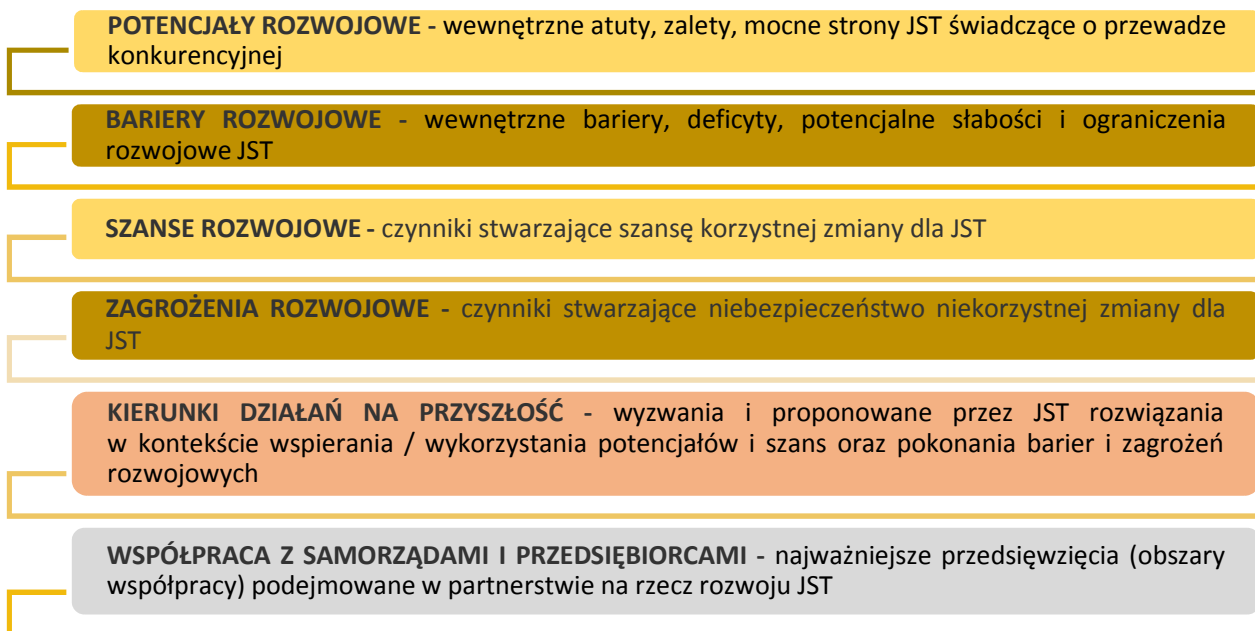
Cel opracowania zdefiniowany został jako identyfikacja wewnętrznych potencjałów i barier rozwojowych jednostek samorządu terytorialnego województwa opolskiego oraz wskazanie szans i zagrożeń, które upatrują gminy i powiaty w swym otoczeniu.

Wartością dodaną analizy jest określenie działań przyszłościowych możliwych do realizacji na poziomie lokalnym oraz obszarów współpracy samorządów pomiędzy sobą, jak i z przedsiębiorcami, dla potrzeb dalszego rozwoju lokalnego.

Zakres przedmiotowy analizy prezentuje poniższy schemat.

¹ Analiza znalazła swoje odzwierciedlenie w planach badań, analiz i ekspertyz Opolskiego Obserwatorium Terytorialnego na 2017 i 2018 rok w zakresie rozwoju regionalnego województwa opolskiego.

Schemat 1. Zakres przedmiotowy analizy

Źródło: Opracowanie własne

W okresie lipiec-sierpień 2017 roku, Opolskie Obserwatorium Terytorialne przeprowadziło badanie ankietowe wśród opolskich JST (gminy i powiaty z województwa opolskiego). Respondenci zostali poproszeni o wskazanie swoich potencjałów, barier, szans i zagrożeń rozwojowych oraz obszarów partnerskiej współpracy (z innymi JST i przedsiębiorcami). Informacje uzyskane od JST zostały podzielone na cztery podstawowe obszary: *Społeczeństwo, Gospodarka, Przestrzeń i Środowisko* oraz *Samorząd* – analogicznie do obszarów analizy w raporcie o rozwoju społeczno-gospodarczym i przestrzennym, opracowanym w 2017 roku pn. *Województwo opolskie – stan i trendy rozwojowe. Raport za okres 2008-2015*².

Schemat 2. Obszary analityczne – udział odpowiedzi udzielonych przez JST (71 gmin i powiatów) w zakresie uwarunkowań rozwojowych [%], N=1310

* Ilość odpowiedzi udzielonych przez JST

Źródło: Opracowanie własne

Rozkład powyższych odpowiedzi wskazuje, na największy udział uwarunkowań rozwojowych na poziomie lokalnym w obszarze przestrzenno-środowiskowym (33% wskazań). Obszar samorządowy stanowi natomiast uzupełnienie wcześniejszych obszarów analitycznych, stąd ilość odpowiedzi go obrazujących jest najmniejsza. Mimo

² Raport, zaktualizowane karty oraz inne informacje dotyczące działalności Opolskiego Obserwatorium Terytorialnego znajduje się na stronie internetowej OOT: <http://www.opolskie.pl/opolskie-observatorium-terytorialne-oot/>

wszystko gdy spojrzeć się na szczegółowy podział odpowiedzi w ramach ww. obszarów analitycznych (tabela 1), zauważyć można, że obszar *Przestrzeń i Środowisko* dominuje w ramach potencjałów i barier rozwojowych (przy podkreśleniu znaczenia obszaru *Społeczeństwo*, które wyłania się na drugi plan barier rozwojowych, tylko z różnicą 14 odpowiedzi). Szans rozwojowych najwięcej jest upatrywanych przez JST w obszarze *Gospodarka*. Natomiast zagrożenia rozkładają się na porównywalnym poziomie w poszczególnych obszarach.

Podejście i założenia metodologiczne

Analizę przeprowadzono na podstawie danych pozyskanych z 62 gmin i 9 powiatów województwa opolskiego³. Aby właściwie zinterpretować prezentowane wyniki należy mieć na uwadze ograniczenia metodologiczne wskazane poniżej, jak również ilość i zróżnicowanie odpowiedzi napływających ze strony samorządów na wskazane przez OOT zagadnienia problemowe.

Tabela 1. Ilościowa analiza odpowiedzi uzyskanych ze strony JST (71 gmin i powiatów), N=1861

OBSZARY ANALIZY	POTENCJAŁY	BARIERY	SZANSE	ZAGROŻENIA	PARTNERSTWO JST Z		SUMA ODPOWIEDZI
	UWARUNKOWANIA ROZWOJOWE GMIN I POWIATÓW WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO				JST	MŚP	
SPOŁECZEŃSTWO ilość odpowiedzi	113	132	49	67	104	51	516
GOSPODARKA ilość odpowiedzi	96	79	100	67	41	30	413
PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO ilość odpowiedzi	167	146	61	60	182	48	664
SAMORZĄD ilość odpowiedzi	27	13	71	62	64	31	268
SUMA ODPOWIEDZI	403	370	281	256	391	160	1861
IŁOŚĆ JST, które udzieliły odpowiedzi	62 gminy 9 powiatów	62 gminy 9 powiatów	60 gmin 9 powiatów	60 gmin 8 powiatów	58 gmin 9 powiatów	34 gminy 8 powiatów	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji nadesłanych przez JST województwa opolskiego

Założenia metodologiczne:

- dane zbierane były w okresie od lipca do sierpnia 2017 roku;
- na określone przez OOT zagadnienia problemowe dotyczące uwarunkowań rozwojowych, JST mogły udzielać otwartych odpowiedzi, przy wskazanym przez Obserwatorium ograniczeniu ilościowym co do wprowadzanych danych (max po 5 wypowiedzi względem potencjałów, barier, szans, zagrożeń);
- JST nie dokonywały hierarchizacji ważności odpowiedzi (zarówno w przypadku potencjałów, barier, szans i zagrożeń rozwojowych; jak również w zakresie kierunków działań na przyszłość);
- podczas analizy danych wykorzystano wiedzę i doświadczenie pracowników OOT;
- przeprowadzono analizę jakościową uwarunkowań rozwojowych (tj. potencjałów, barier, szans i zagrożeń rozwojowych) wskazanych w odpowiedziach JST (1310 wskazań), w tym:
 - dla potrzeb usystematyzowania danych, ww. odpowiedzi JST skategoryzowano do 4 obszarów: *Społeczeństwo*, *Gospodarka*, *Przestrzeń i Środowisko*, *Samorząd* (analogicznie do obszarów wskazanych w raporcie pn. *Województwo opolskie – stan i trendy rozwojowe. Raport za okres 2008-2015*;

³ JST, które nie udzieliły odpowiedzi w badaniu 2 powiaty: głubczycki, kluczborski oraz 9 gmin: Brzeg, Kietrz, Domaszowice, Kamiennik, Skoroszyce, Radłów, Dobrzeń Wielki, Komprachcice, Turawa.

- zgrupowano pojedyncze „otwarte” odpowiedzi JST i przyporządkowano je do poszczególnych kategorii uwarunkowań rozwojowych (wskazanych w niniejszej analizie i wyodrębnionych przez pracowników OOT). Przeprowadzona synteza oznacza, że nie wszystkie JST wskazały w swych odpowiedziach każdy z elementów składających się na kategorię syntetyczną (elementy składowe zostały opisywane w ramach poszczególnych części analizy wyłącznie w stosunku do najliczniejszych odpowiedzi według obszarów);
 - wprowadzono ilościowe kryterium prezentacji w niniejszym opracowaniu kategorii potencjałów i barier oraz szans i zagrożeń rozwojowych (powyżej 20% wskazań JST), dane ujęte w załączniku do analizy obrazują wszystkie kategorie uwarunkowań rozwojowych;
- f) działania określone w analizie - stanowią przekrój możliwych do realizacji przedsięwzięć wskazanych przez JST, w kontekście zidentyfikowanych uwarunkowań rozwojowych (potencjałów i barier oraz szans i zagrożeń). Kolejność ich prezentacji w materiale nie odzwierciedla hierarchii ważności i częstotliwości ich występowania;
- g) pierwsza część analizy uwzględnia opis uwarunkowań rozwojowych i kierunków działań na poziomie lokalnym w podziale na ww. obszary, tym samym dane tam ujęte przyporządkowane zostały do populacji gmin i powiatów, których odpowiedzi zaklasyfikowane zostały przez pracowników OOT do danego obszaru. Z kolei dane ujęte w podsumowaniu analizy odnoszą się do populacji JST, które dokonały wskazań w ramach poszczególnych uwarunkowań rozwojowych (tj. potencjałów, barier oraz szans i zagrożeń rozwojowych);
- h) analizując materiał należy mieć na uwadze, że zidentyfikowane uwarunkowania rozwojowe w ramach poszczególnych obszarów przenikają się między sobą, co wynika m.in. ze współzależności zachodzących zjawisk społeczno-gospodarczych i przestrzennych (czyli funkcjonujących powiązań przyczynowo-skutkowych pomiędzy sferami życia). Inaczej mówiąc zmiany zachodzące w *Spółeczeństwie* mogą być wywoływane zmianami występującymi w *Gospodarce i Środowisku* (lub odwrotnie w zależności od analizowanej korelacji).

Szczegółowe informacje w zakresie analizowanych danych znajdują się w Referacie Badań i Ewaluacji.

Społeczeństwo - uwarunkowania rozwojowe i kierunki działań na poziomie lokalnym

Uwarunkowania rozwojowe

Na podstawie wskazań samorządów lokalnych (w ramach przeprowadzonych ankiet) zidentyfikowano w obszarze *Społeczeństwo* następujące główne potencjały i bariery oraz szanse i zagrożenia rozwojowe (tj. odnoszące się do powyżej 20% wskazań JST)⁴.

Tabela 2. Potencjały i bariery oraz szanse i zagrożenia rozwojowe JST w obszarze *Społeczeństwo*

POTENCJAŁY ROZWOJOWE (N=53 JST)	BARIERY ROZWOJOWE (N=58 JST)
- Zmodernizowana infrastruktura sportowo-rekreacyjno-kulturowa oraz dostosowana do potrzeb i atrakcyjna oferta działań w tym zakresie (24 JST) - Nowoczesna i konkurencyjna baza dydaktyczna oraz rozwinięta sieć placówek oświatowych z wykształconą kadrą prezentującą wysoki poziom nauczania (22 JST) - Kapitał społeczny (aktywne organizacje pozarządowe oraz czynni mieszkańcy z potencjałem) (13 JST) - Wielokulturowe dziedzictwo i tożsamość regionalna – potencjał kulturowy osadzony w bogatych tradycjach i historii oraz wieloetniczność lokalna (12 JST)	- Negatywne procesy demograficzne – depopulacja wynikająca m.in. ze starzejącego się społeczeństwa i migracji mieszkańców (26 JST) - Kapitał społeczny (niewystarczająca działalność organizacji pozarządowych oraz bierność i niska świadomość ekologiczna i zdrowotna mieszkańców) (15 JST) - Niedostateczna baza sportowo-rekreacyjna i kulturowa oraz ograniczona działalność kulturalna (12 JST) - Niewystarczające zasoby mieszkaniowe i nieodpowiednie warunki lokalowe mieszkańców (12 JST)
SZANSE ROZWOJOWE (N=32 JST)	ZAGROŻENIA ROZWOJOWE (N=44 JST)
- Rozwój kapitału społecznego (wzrost aktywności i potencjału mieszkańców oraz działalności organizacji pozarządowych i społecznych) (16 JST) - Rozwój infrastruktury i oferty sportowo-rekreacyjno-kulturowej (10 JST) - Odwrócenie procesów demograficznych (7 JST)	Narastające negatywne procesy demograficzne (35 JST)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji nadesłanych przez JST województwa opolskiego

W tabeli kolorem niebieskim zaznaczono uwarunkowania rozwojowe, które były najczęściej wskazywane przez opolskie JST i w kontekście przedmiotowych elementów nastąpiła ich pogłębiona analiza.

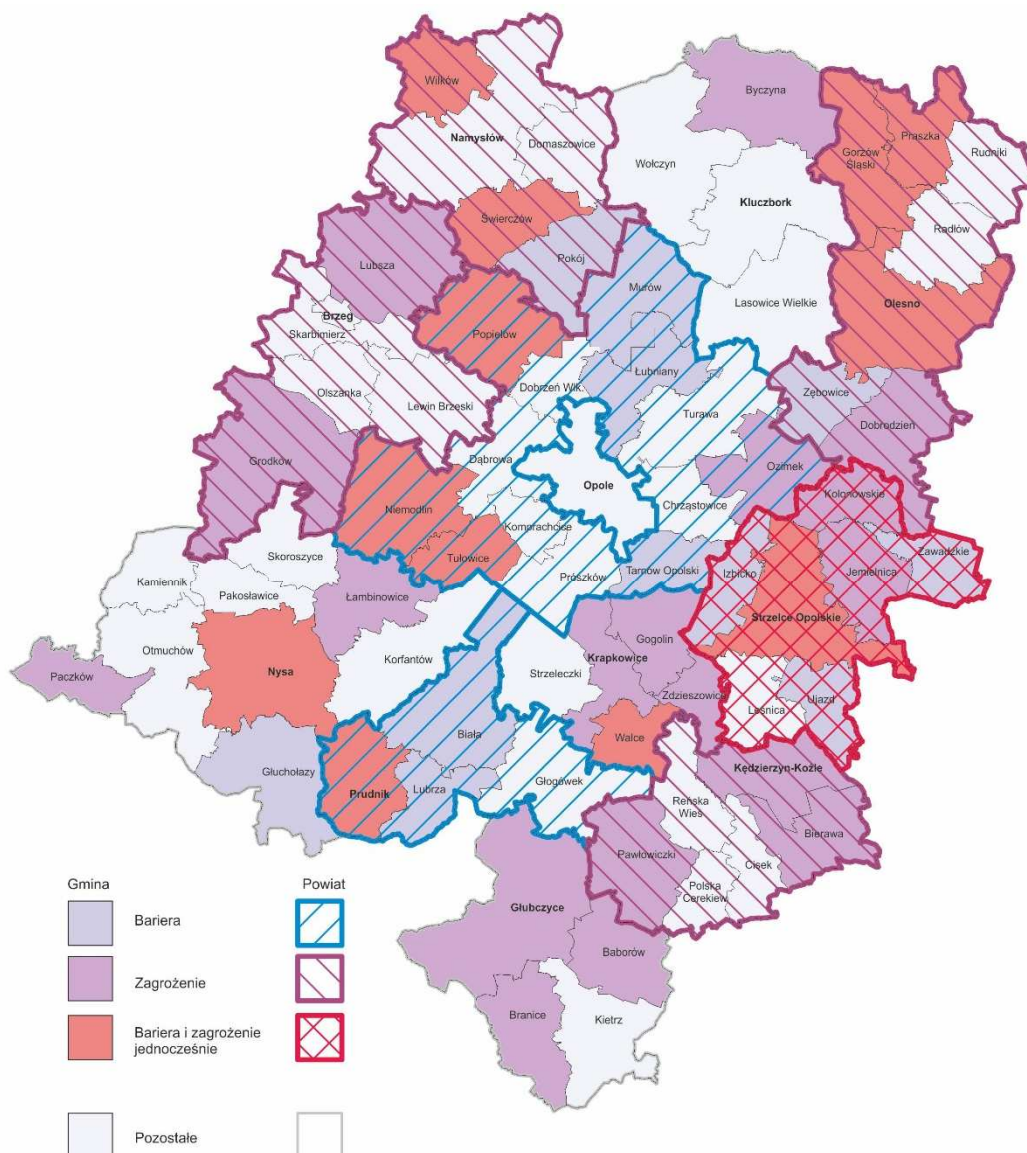
Najwięcej gmin i powiatów województwa opolskiego (45% JST) za swój atut lokalny uznało **zmodernizowaną infrastrukturę sportowo-rekreacyjno-kulturową oraz dostosowaną do potrzeb i atrakcyjną ofertę działań w tym zakresie (24/53 JST)**. Powyższy potencjał rozwojowy kumuluje w sobie następujące elementy, wskazane przez JST:

- nowoczesna baza sportowo-rekreacyjna
- cykliczne imprezy kulturalne
- zmodernizowana baza kulturalna
- cykliczne imprezy sportowo-rekreacyjne.

Przedmiotowe uwarunkowanie, jak pokazuje Tabela 2, wśród jednych JST jest potencjałem rozwojowym, dla innych stanowi hamulec rozwoju na poziomie lokalnym. Szczegółowo obrazuje to Mapa 1.

⁴ Wszystkie społeczne uwarunkowania rozwojowe ujęte zostały w załączniku do niniejszej analizy.

Mapa 3. Negatywne procesy demograficzne, jako bariera i zagrożenie rozwojowa JST województwa opolskiego, N=48 JST

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji nadesłanych przez JST województwa opolskiego. W legendzie kategoria „Pozostałe” oznacza, że dana JST nie wskazała określonego powyżej uwarunkowania rozwojowego lub nie wzięła udziału w analizie

Na barierę i zagrożenie rozwojowe związane z **negatywnymi procesami demograficznymi**, złożyły się następujące zjawiska wymienione przez gminy i powiaty woj. opolskiego (które udzieliły odpowiedzi w ramach poszczególnych uwarunkowań rozwojowych):

Kategorie odpowiedzi powiązane z uwarunkowaniem rozwojowym dot. negatywnych procesów demograficznych	Liczba JST wskazująca na:	
	barierę rozwojową N=26	zagrożenie rozwojowe N=35
starzejące się społeczeństwo	16	15
migracja mieszkańców	12	14
depopulacja	8	16
ujemny przyrost naturalny	4	6
rozluźnienie więzi międzypokoleniowych i rodzinnych, w tym eurosieroctwo	2	-
niekorzystne zmiany w strukturze wiekowej mieszkańców	-	2

Kierunki działań

Samorządy wskazały szereg przedsięwzięć rozwojowych, które według nich powinny być podejmowane na poziomie lokalnym w kontekście wspierania/wykorzystania potencjałów i szans rozwojowych oraz pokonania barier i przeciwdziałania zagrożeniom rozwojowym. Poniższe zestawienie uwzględnia działania proponowane przez JST w stosunku do głównych uwarunkowań rozwojowych wyodrębnionych w obszarze Społeczeństwo:

1. Infrastruktura i oferta sportowo-rekreacyjno-kulturowa:

- zapewnienie odpowiedniego stanu technicznego infrastruktury, poprzez bieżące remonty, konserwację i doposażenie obiektów;
- budowa/rozbudowa obiektów (np. basenu, ośrodka sportowo-rekreacyjnego, centrum inicjatyw społecznych i kulturalnych, itp.);
- zagospodarowanie i rewitalizacja nowych terenów rekreacyjnych (np. teren przy rzece), w tym stworzenie zielonej przestrzeni publicznej;
- podniesienie poziomu i zwiększenie zasięgu organizowanych imprez, poprzez odpowiednią promocję oraz kompleksową informację nt. realizowanych przedsięwzięć;
- zwiększenie poziomu zaangażowania mieszkańców w realizowane działania, poprzez uwzględnianie ich potrzeb w przedsięwzięciach rozwojowych;
- współpraca z JST i pozyskanie potencjalnych inwestorów świadczących usługi w tym obszarze;
- aplikowanie o środki zewnętrzne, w tym fundusze UE na realizację przedmiotowych zadań.

2. Placówki oświatowe i poziom nauczania:

- dostosowanie istniejącej struktury oświatowej gminy do zmian wynikających z wprowadzonej przez państwo reformy (w tym też zmiany kadrowe);
- budowa i modernizacja obiektów edukacyjnych oraz rozwój bazy dydaktycznej placówek oświatowych;
- utworzenie dodatkowych miejsc w przedszkolach i żłobkach;
- dostosowanie szkolnictwa do potrzeb rynku pracy i tworzącego się zapotrzebowania związanego z rozwojem nowoczesnych technologii i specjalizacji przemysłu (np. poprzez tworzenie nowych lub dopasowanie istniejących kierunków kształcenia);
- wprowadzenie innowacyjnych szkoleń dla kadry nauczycielskiej;
- zapewnienie atrakcyjnej oferty nauczania (m.in. konkurującej ze szkołami miejskimi) oraz promocja szkoły (zapewniająca stały nabór uczniów);
- stałe podnoszenie jakości pracy szkoły oraz standardów kształcenia i wychowania dzieci i młodzieży;
- aplikowanie o środki zewnętrzne, w tym fundusze UE na realizację zadań w tym obszarze.

3. Kapitał społeczny (aktywność mieszkańców i działalność organizacji pozarządowych):

- aktywizowanie postaw społecznych i pogłębianie integracji mieszkańców (np. poprzez organizowanie szkoleń i konferencji oraz wspieranie aktywności lokalnych liderów, rad sołeckich, grup odnowy wsi, promocję podejścia do społecznej odpowiedzialności wobec miejsca zamieszkania);
- wzrost ilości organizacji pozarządowych (w tym działających na terenach wiejskich) oraz aktywizacja organizacji już istniejących i wzmocnienie ich potencjału;
- rozszerzenie działalności informacyjno-promocyjnej organizacji pozarządowych;
- rozwój współpracy pomiędzy organizacjami społecznymi i pozarządowymi oraz współpraca z JST;
- wdrożenie budżetu obywatelskiego;
- zachęcenie „imigrantów” do udziału w miejscowych obrzędach, uroczystościach i zabawach (festyny, „Wodzenie niedźwiedzia”);
- promowanie wśród mieszkańców technologii ekologicznych i energooszczędnych - przyjaznych dla środowiska;
- aplikowanie o środki zewnętrzne, w tym fundusze UE na realizację zadań w tym obszarze.

4. Wielokulturowe dziedzictwo i tożsamość regionalna:

- kultywowanie lokalnych tradycji i obrzędów, w tym angażowanie społeczności lokalnej w eksponowanie wielokulturowości;
- upowszechnienie i promocja walorów kulturowych i historii gminy;
- poszerzenie współpracy ze stowarzyszeniami, organizacjami pozarządowymi, miastami partnerskimi i innymi podmiotami;
- turystyczne i rekreacyjne wykorzystanie zasobów przyrodniczych i historycznych;
- wspieranie działań mniejszości narodowych i etnicznych.

5. Procesy demograficzne (zw. m.in. z migracją, odpływem młodych ludzi i starzejącym się społeczeństwem):

- pozyskiwanie inwestorów z zewnątrz (zwłaszcza z konkurencyjnych i innowacyjnych gałęzi gospodarki);
- tworzenie atrakcyjnych warunków dla przedsiębiorców oraz promocja i wsparcie lokalnej przedsiębiorczości;
- rozwój i tworzenie nowych, dobrze płatnych miejsc pracy;
- tworzenie gminnych terenów inwestycyjnych;
- dostosowanie kierunków kształcenia do zasobów pracy w regionie;
- zapewnienie zasobów mieszkaniowych (np. przygotowanie działek gminnych pod zabudowę, sprzedaż po preferencyjnych cenach, program mieszkaniowy, Twoje M, zagospodarowanie istniejących budynków gminnych pod mieszkania oraz remonty i modernizacja obiektów komunalnych);
- inwestycje w infrastrukturę techniczną (kanalizacja, wodociągi, gaz oraz drogi, oświetlenie uliczne), w tym na obszarach wiejskich;
- rozwój infrastruktury oraz zapewnienie odpowiedniej oferty sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej;
- inwestycje w infrastrukturę edukacyjną (np. budowa/dodatkowe miejsca w żłobkach/przedszkolach);
- inwestycje w system opieki społecznej, senioralnej oraz ochronę zdrowia, w tym rozwój branży opiekuńczo-medycznej;
- wzrost dzietności, poprzez wprowadzenie bonu wychowawczego;
- realizacja projektów pomocowych dla młodych matek/rodziców;
- osiedlanie się na terenach wiejskich ludności miejskiej;
- realizacja programów wspierających osoby wykluczone społecznie (m.in. poprzez rozwój mechanizmów ekonomii społecznej, w tym rozwój spółdzielni socjalnych, centrów integracji społecznych);
- budowa domów spokojnej starości oraz domów dziennego pobytu (dla osób starszych, samotnych i wymagających wsparcia), w tym klubów seniora lub/i zaadaptowanie istniejącej bazy lokalowej do potrzeb;
- rozwój programów aktywizujących/wspierających osoby starsze (np. zagospodarowanie czasu wolnego, promocja zdrowia, profilaktyka edukacyjna, wspieranie ich codziennych czynności - zakupy, sprzątnięcie, gotowanie);
- wykorzystanie potencjału społecznego seniorów, w tym realizacja programów senioralnych (w ramach oddolnych inicjatyw lokalnych czy regrantingu - finansowe wsparcie bezzwrotne służące gł. osiągnięciu celów ważnych społecznie lub gospodarczo);
- wykorzystanie potencjału „srebrnej ekonomii” i możliwości rozwoju w gminie usług dla seniorów.

Podsumowanie obszarowe

1. Główny potencjał rozwojowy:

Województwo opolskie, jako najmniejsze w kraju, stanowi zarazem jeden z najmniejszych regionów Unii Europejskiej, przy tym jednak oferuje potencjalnie sprzyjające warunki dla społeczności regionalnej. **Zmodernizowana infrastruktura sportowo-rekreacyjno-kulturowa, dostosowana do potrzeb mieszkańców i atrakcyjna oferta działań w tym zakresie stanowią w opinii opolskich JST (24 JST) ich największy potencjał. Jednocześnie 12 samorządów wskazało na barierę rozwojową w tym obszarze, z kolei dla 10 JST przyszłe inwestowanie w ten obszar jest szansą na rozwój.** Inwestycje te powinny się wiązać w szczególności z zagospodarowaniem i rewitalizacją przestrzeni, budową i modernizacją bazy, aktywizacją społeczną mieszkańców oraz odpowiednim promowaniem działań (poprzez kompleksową informację).

2. Główna szansa rozwojowa:

Kapitał społeczny jest warunkiem rozwoju regionu, jak i skutecznej współpracy jednostek samorządu terytorialnego. Jest on współtworzony dzięki uczestnictwu mieszkańców w sprawach dotyczących ich najbliższego otoczenia, w tym związanych z kulturą, aktywnością obywatelską, a także ze wspieraniem organizacji pożytku publicznego. Tym samym **połowa spośród JST, które udzielały odpowiedzi w obszarze Społeczeństwo (16 z 32 jednostek samorządu terytorialnego) upatruje szansy rozwojowej w aktywności i potencjale mieszkańców oraz działalności organizacji pozarządowych.**

3. Główna bariera i zagrożenie rozwojowe:

Jako główną barierę rozwojową, która dla niektórych JST stanowiła również zagrożenie rozwojowe, **większość JST (26, spośród 58 udzielających odpowiedzi w badaniu) wymieniła zjawisko negatywnych procesów demograficznych / depopulację.** Wzrastająca liczba osób w wieku poprodukcyjnym, przy rosnącej prze-

ciężnej długości trwania życia, stanowić będzie istotne wyzwanie rozwojowe województwa. Na narastanie zjawiska depopulacji w regionie wpływa przede wszystkim ujemny przyrost naturalny, jak również migracje mieszkańców poza region. **Dla 35 samorządów (spośród 44 biorących udział w badaniu) wspomniane wyżej narastające negatywne procesy demograficzne, w tym dodatkowo starzejące się społeczeństwo stanowią główne zagrożenie rozwojowe.**

Wśród działań planowanych do podjęcia na poziomie JST w tym obszarze widoczne są zarówno działania o charakterze gospodarczym (zw. np. z rozwojem miejsc pracy, wsparciem i promocją przedsiębiorczości, wzrostem inwestycji, w tym większą liczbą terenów inwestycyjnych), jak i inwestycje w infrastrukturę społeczną, komunikacyjną i techniczną. Wymieniane były także działania prorodzinne związane z: rozwojem mieszkalnictwa, wzrostem liczby miejsc opieki dla dzieci do lat 3/6, wprowadzeniem bonu wychowawczego. Sporo JST upatruje swych szans w wykorzystaniu potencjału „srebrnej ekonomii”, z jednej strony aktywizując osoby starsze, z drugiej zabezpieczając „infrastrukturalne zaplecze” (społeczno-opiekuńcze i medyczne) dla nich. Są to zarazem działania mające na celu minimalizowanie zjawiska depopulacji, jak i podnoszenie jakości życia w regionie.

4. Niewielka liczba mieszkańców, relatywnie dobra dostępność przestrzenna oraz jakość infrastruktury technicznej i społecznej, a także przyjazne warunki środowiskowe, wydają się czynić z regionu dobre miejsce do życia. Możliwość wyboru między pracą w regionie, w większych ośrodkach w kraju lub za granicą wpływa także na zwiększenie oczekiwań wobec jakości oferowanych miejsc pracy i większą świadomość zawodową mieszkańców. Czynniki te powodują niekorzystne konsekwencje dla potencjału społecznego regionu, przyspieszając **narastanie depopulacji oraz ujawnianie się niepożądanych zjawisk: demograficznych oraz społecznych (związanych z tożsamością, życiem rodzinnym, czy też udziałem w życiu regionu).**
5. Gminy dla których infrastruktura i oferta sportowo-rekreacyjno-kulturowej stanowi barierę rozwojową (za wyjątkiem gminy Otmuchów) są gminami znajdującymi się w bezpośrednim sąsiedztwie gmin, które określiły tę infrastrukturę, jako swój największy potencjał. **Jednym z rozwiązań na przyszłość może być m.in. większe skomunikowanie tych gmin względem siebie, celem zagwarantowania odpowiedniej dostępności ich mieszkańców do infrastruktury i oferty sportowo-rekreacyjno-kulturowej.**

Gospodarka - uwarunkowania rozwojowe i kierunki działań na poziomie lokalnym

Uwarunkowania rozwojowe

Na podstawie wskazań samorządów lokalnych (w ramach przeprowadzonych ankiet) zidentyfikowano w obszarze *Gospodarka* następujące główne potencjały i bariery oraz szanse i zagrożenia rozwojowe (tj. odnoszące się do powyżej 20% wskazań JST)⁵.

Tabela 3. Potencjały i bariery oraz szanse i zagrożenia rozwojowe JST w obszarze *Gospodarka*

POTENCJAŁY ROZWOJOWE (N=58 JST)	BARIERY ROZWOJOWE (N=48 JST)
Sprzyjające warunki do rozwoju turystyki i/lub agroturystyki (31 JST) - Dobrze rozwinięty sektor rolny i/lub sprzyjające warunki do jego rozwoju (22 JST) - Tereny inwestycyjne pod działalność gospodarczą lub budownictwo mieszkaniowe (21 JST) - Dobrze rozwinięty przemysł i/lub sprzyjające warunki do jego rozwoju (12 JST)	Słabości rynku pracy (21 JST) - Tereny inwestycyjne (18 JST) - Kondycja, liczba i charakter podmiotów gospodarki narodowej (11 JST)
SZANSE ROZWOJOWE (N=52 JST)	ZAGROŻENIA ROZWOJOWE (N=47 JST)
Rozwój branży turystycznej i/lub agroturystyki (25 JST) - Obecne i/lub potencjalne tereny inwestycyjne (14 JST) - Wzrost inwestycji w działających podmiotach gospodarki narodowej i pozyskiwanie nowych inwestorów, w tym z udziałem kapitału zagranicznego (12 JST)	Brak kadr dla gospodarki (21 JST) - Bliskość konkurencyjnych i rozwijających się regionów (12 JST)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji nadesłanych przez JST województwa opolskiego

W powyższej tabeli, kolorem żółtym zaznaczono uwarunkowania rozwojowe w postaci potencjałów, barier, szans i zagrożeń rozwojowych łączące w sobie najczęściej wskazywane przez opolskie JST odpowiedzi, których pogłębona analiza została przedstawiona poniżej.

Najwięcej gmin i powiatów województwa opolskiego (53% wszystkich JST, które wzięły udział w badaniu potencjałów rozwojowych, tj. 31/58 JST) wskazywało odpowiedzi (lokalne atuty) składające się na potencjał rozwojowy określony jako **sprzyjające warunki do rozwoju turystyki i/lub agroturystyki**. Na potencjał ten złożyły się:

- atrakcyjne warunki przyrodniczo-krajobrazowe np. parki krajobrazowe, rezerваты przyrody, atrakcyjne przyrodniczo tereny,
- rozbudowana/rozwijająca się infrastruktura turystyczno-rekreacyjna np. baza noclegowa, placówki gastronomiczne,
- korzystne warunki/potencjał do rozwoju turystyki/agroturystyki,
- bogate dziedzictwo kulturalno-zabytkowe, w tym liczne obiekty zabytkowe, miejsca pamięci,
- wypracowany produkt turystyczny.

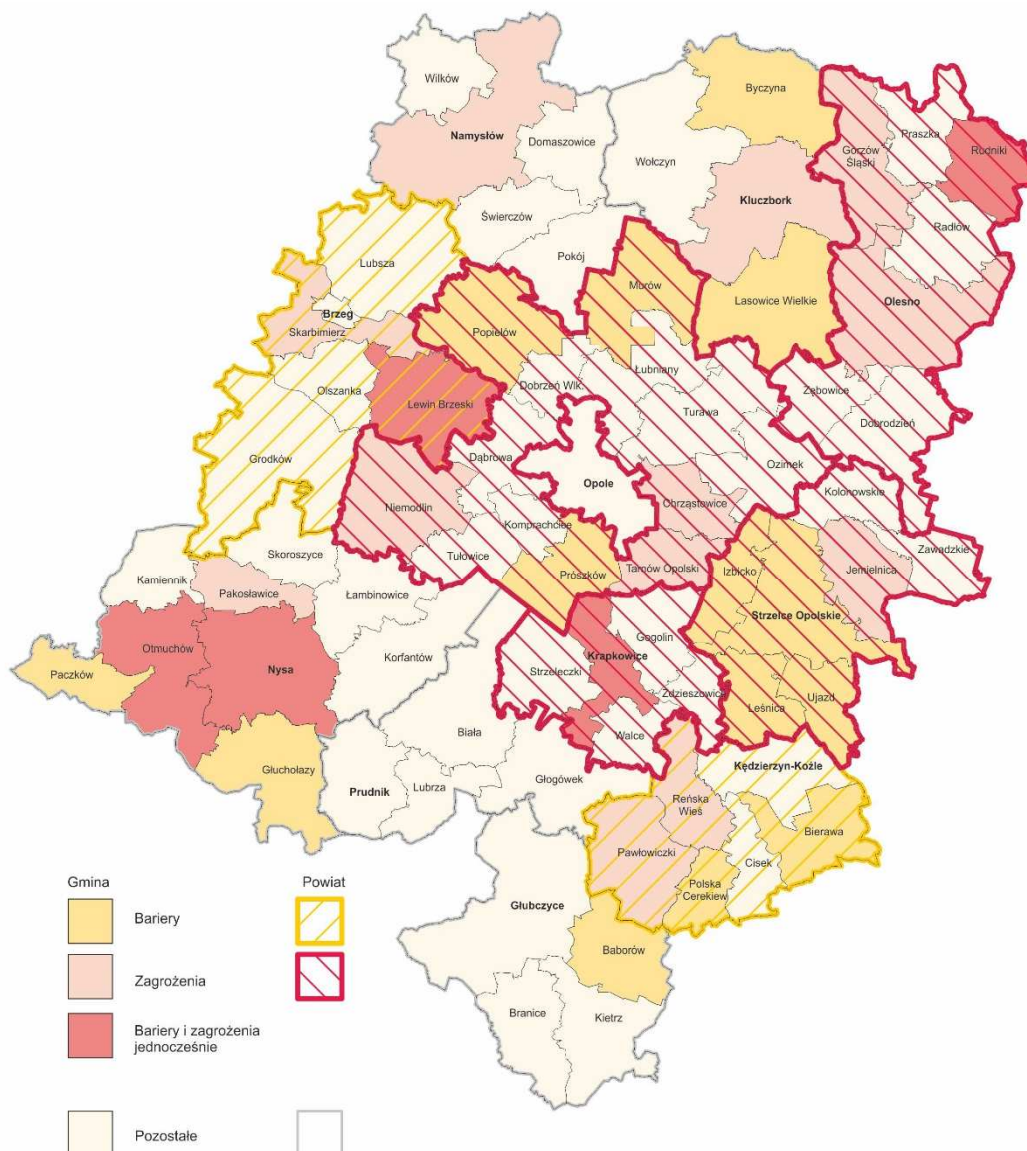
Jednocześnie najwięcej gmin i powiatów województwa opolskiego (48% wszystkich JST, które wzięły udział w badaniu szans rozwojowych, tj. 25/52 JST) wskazywało odpowiedzi (lokalne szanse) składające się na szansę rozwojową określoną jako **rozwój branży turystycznej i/lub agroturystyki**.

⁵ Wszystkie gospodarcze uwarunkowania rozwojowe ujęte zostały w załączniku do niniejszej analizy.

- migracje zarobkowe mieszkańców, w tym wykwalifikowanych, młodych kadr,
- niedopasowanie kwalifikacji/wykształcenia siły roboczej do potrzeb rynku pracy,
- stosunkowo wysoka/bądź wysoka stopa bezrobocia,
- brak miejsc/ofert zatrudnienia lub niska atrakcyjność ofert pracy.

Poniższa mapa ukazuje przestrzenny rozkład odpowiedzi udzielonych przez JST z województwa opolskiego.

Mapa 5. Słabości rynku pracy jako bariera rozwojowa i brak kadr dla gospodarki jako zagrożenie rozwojowe JST województwa opolskiego, N=37 JST

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji nadesłanych przez JST województwa opolskiego. W legendzie kategoria „Pozostałe” oznacza, że dana JST nie wskazała określonego powyżej uwarunkowania rozwojowego lub nie wzięła udziału w analizie.

W opinii większości samorządów z województwa opolskiego (45% JST, które wzięły udział w badaniu zagrożeń rozwojowych tj. 21/47 JST) niebezpieczeństwem lokalnego rozwoju jest **brak kadr dla gospodarki**.

Wśród szczegółowych odpowiedzi w ramach tej kategorii znalazły się:

- migracje zarobkowe, w tym młodych/wykwalifikowanych pracowników za granicę oraz do innych rozwijających się regionów oferujących korzystniejsze warunki zatrudnienia,
- bierność zawodowa młodych matek związana z brakiem wystarczającej ilości miejsc opieki nad dziećmi do lat 3.

Kierunki działań

Samorządy wskazały szereg przedsięwzięć rozwojowych, które według nich powinny być podejmowane na poziomie lokalnym. Poniższe zestawienie uwzględnia działania proponowane przez JST w stosunku do głównych uwarunkowań rozwojowych wyodrębnionych w obszarze Gospodarki:

1. Branża turystyczna i agroturystyka:

- opracowanie atrakcyjnej oferty turystycznej w oparciu o jej lokalne walory;
- promocja i popularyzacja posiadanych walorów (np. folder turystyczny, informacja turystyczna);
- współpraca na rzecz promocji i rozwoju turystyki, w tym tworzenie przyjaznego klimatu inwestycyjnego oraz identyfikacja i kreacja wspólnych/spójnych produktów turystycznych;
- inwestycje na rzecz rozwoju turystyki (m.in. środowiskowe - pod kątem poprawy jakości powietrza, drogowe, infrastrukturalne - rewitalizacja obiektów, komunikacyjne - w zakresie poprawy żeglowności Odry);
- zagospodarowanie turystyczne terenów, które utraciły dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze;
- pozyskiwanie środków zewnętrznych/inwestorów.

2. Tereny inwestycyjne:

- przygotowanie oferty inwestycyjnej i promocja terenów inwestycyjnych (np. poprzez portale branżowe);
- aktualizacja MPZP np. pod kątem wydzielenia gruntów pod działalność inwestycyjną;
- rozszerzanie granic SSE;
- inwestycje na rzecz poprawy atrakcyjności terenów inwestycyjnych (drogowe, kolejowe oraz zw. z rewitalizacją terenów poprzemysłowych);
- pozyskanie funduszy zewnętrznych/inwestorów na uzbrojenie, skomunikowanie, zakup terenów inwestycyjnych.

3. Sektor rolny:

- wspieranie rolnictwa ekologicznego i promocja gospodarstw ekologicznych (w tym działania promujące lokalne produkty rolno-spożywcze, zdrową żywność i działalność przetwórczą);
- ochrona gruntów przed zanieczyszczeniem i degradacją poprzez np. monitorowanie stanu gleb;
- działania na rzecz nowoczesnej gospodarki rolnej i przetwórstwa rolno-spożywczego (np. wspierające tworzenie spółdzielni rolnych);
- pozyskanie inwestorów i promocja terenów inwestycyjnych pod przetwórstwo rolno-spożywcze;
- aktualizacja zapisów w studium i planach zagospodarowania przestrzennego pod kątem umożliwienia prowadzenia działalności rolniczej i przetwórczej;
- utworzenie klastra rolniczego;
- pozyskanie funduszy zewnętrznych na inwestycje.

4. Przemysł:

- zapewnienie kadr dla przedsiębiorstw, w tym dostosowanie kierunków kształcenia do zapotrzebowania zgłaszanego przez pracodawców;
- wdrażanie innowacyjnych i bezpiecznych rozwiązań w produkcji przemysłowej;
- wyznaczanie i uzbrajanie terenów pod działalność przemysłową i ich promocja;
- wspieranie funkcjonowania instytucji otoczenia biznesu;
- tworzenie przyjaznego klimatu do inwestowania;
- dywersyfikacja działalności – działania na rzecz rozwoju innych branż gospodarki, w tym kreowanie wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich;
- wspieranie tworzenia powiązań gospodarczych (klastry) oraz specjalizacji regionu;
- promocja przetwórstwa przemysłowego.

5. Podmioty gospodarki narodowej - działalność i warunki do ich rozwoju:

- zmiana MPZP oraz uzbrajanie, promocja i zakup terenów pod inwestycje, wsparcie dla SSE;
- aktualizacja oferty inwestycyjnej;
- dobry klimat inwestycyjny (zachęty w formie ulg, doradztwa);
- rozwój współpracy zagranicznej;
- działania na rzecz poprawy dostępności komunikacyjnej;
- wsparcie dla powstawania start-up'ów, klastrów;
- zwiększenie współpracy z instytucjami otoczenia biznesu (np. inkubatory przedsiębiorczości);
- wsparcie dla współpracy międzysektorowej i instytucjonalizacja tej współpracy;

- stworzenie warunków mieszkaniowych oraz wsparcie młodych rodzin przez gminę;
- promocja gospodarcza (misje, wizyty studyjne, targi itp.);
- aktywizacja zawodowa mieszkańców wraz z poprawą dostępności komunikacyjnej zakładów pracy (transport zbiorowy);
- współpraca przedsiębiorców ze szkołami zawodowymi;
- pozyskiwanie środków zewnętrznych/inwestorów.

6. Rynek pracy:

- inwestycje w zakresie infrastruktury drogowej, komunalnej, kulturalnej i oświatowej;
- współpraca JST ze środowiskiem naukowym i pracodawcami celem dostosowania kierunków kształcenia do zapotrzebowania zgłaszanego przez pracodawców (dualny system kształcenia);
- zachęcanie do zakładania działalności gospodarczej w kraju przez osoby powracające z emigracji;
- aktywizacja zawodowa mieszkańców: staże, szkolenia, doradztwo zawodowe i zmiana kwalifikacji, poprawa dostępności komunikacyjnej (transport zbiorowy);
- pozyskiwanie nowych inwestorów, oferujących wysokopłatne miejsca pracy i zatrudniających wykwalifikowanych pracowników;
- przygotowanie terenów pod inwestycje dzięki pozyskanym środkom zewnętrznym i włączanie terenów inwestycyjnych do SSE;
- dobry klimat inwestycyjny (zachęty w formie ulg, zwolnień podatkowych);
- dogodne warunki rozwoju lokalnej przedsiębiorczości, w tym utworzenie inkubatora przedsiębiorczości;
- asymilacja imigrantów;
- rozwój polityki prorodzinnej (tereny pod mieszkalnictwo, obiekty opieki do 3 roku życia);
- zapewnienie wysokiej jakości placówek oświaty;
- zwiększenie wynagrodzeń.

7. Bliskość konkurencyjnych i rozwijających się regionów:

- utrzymanie/podnoszenie atrakcyjności inwestycyjnej JST;
- promocja terenów przygranicznych, jako miejsc do spokojnego i bezpiecznego zamieszkania i pracy;
- realizacja projektów i programów w ramach partnerstw z sąsiadami (JST);
- szukanie potencjalnych inwestorów, opracowanie katalogu terenów inwestycyjnych;
- współpraca nauki i biznesu, partnerstwo na rzecz innowacyjności;
- współpraca z ośrodkami o wysokim poziomie innowacji;
- wykorzystanie atutów poza metropolitalnego położenia;
- budowanie przewagi konkurencyjnej nad innymi JST poprzez wzrost nakładów na rozwój infrastruktury szczególnie tej dedykowanej przedsiębiorcom.

Podsumowanie obszarowe

1. Główny potencjał i szansa rozwojowa:

Ponad połowa JST (31/58, 53%), jako swój potencjał rozwojowy wskazuje sprzyjające warunki do rozwoju turystyki i/lub agroturystyki (np. infrastruktura noclegowa, gastronomiczna, warunki przyrodniczo-krajobrazowe, bogate dziedzictwo kulturowo-zabytkowe) aczkolwiek przy braku wypracowanego i odpowiednio wypromowanego produktu turystycznego. Znaczna część JST (25/52) upatruje dopiero szansę na powstanie i rozwój branży turystycznej/agroturystycznej w skutecznym wykorzystaniu posiadanych potencjałów, ich dalszej rozbudowie, a także przygotowaniu wspólnej oferty turystycznej we współpracy z innymi podmiotami, czy też w promocji i popularyzacji posiadanych walorów.

2. Główna bariera i zagrożenie rozwojowe:

Czynnikiem hamującym napływ potencjalnych inwestorów i wpływającym na rezygnację przedsiębiorców z rozszerzania działalności jest **brak siły roboczej, w tym w szczególności o kwalifikacjach odpowiadających zgłaszanemu zapotrzebowaniu**. Niedobór kadr, będący najczęściej wskazywanym zagrożeniem rozwojowym **(21/47 JST), jak również składową główną bariery rozwojowej (Słabości rynku pracy)**, wynikać może z kolei z nasilonych migracji zarobkowych mieszkańców spowodowanych m.in. niską atrakcyjnością ofert zatrudnienia (wysokość wynagrodzenia), a także z niedopasowania kierunków kształcenia do zapotrzebowania na rynku pracy. Część z JST, celem zwiększenia podaży pracy na terenie gminy/powiatu, proponuje realizację dzia-

łań zmierzających do pozyskania nowych inwestorów oferujących atrakcyjne miejsca pracy (np. poprzez stworzenie systemu ulg i zachęt, w tym podatkowych), czy poprawę warunków do osiedlania się potencjalnych pracowników na danym obszarze.

3. Analiza materiału wskazuje, że **niewykorzystanie istniejących terenów inwestycyjnych może wynikać m.in. z małej liczby przedsiębiorstw o dobrej kondycji ekonomicznej, zlokalizowanych na terenie danej gminy i/lub powiatu, posiadających wystarczający poziom środków finansowych na rozszerzanie działalności, ze słabej promocji tych terenów wśród potencjalnych inwestorów oraz bliskości bardziej atrakcyjnych terenów inwestycyjnych położonych poza obszarem danej JST.**

Przestrzeń i środowisko - uwarunkowania rozwojowe i kierunki działań na poziomie lokalnym

Uwarunkowania rozwojowe

Na podstawie wskazań samorządów lokalnych (w ramach przeprowadzonych ankiet) zidentyfikowano w obszarze *Przestrzeń i Środowisko* następujące główne potencjały i bariery oraz szanse i zagrożenia rozwojowe (tj. odnoszące się do powyżej 20% wskazań JST)⁶.

Tabela 4. Potencjały i bariery oraz szanse i zagrożenia rozwojowe JST w obszarze *Przestrzeń i Środowisko*

POTENCJAŁY ROZWOJOWE (N=61 JST)	BARIERY ROZWOJOWE (N=58 JST)
▪ Korzystne położenie geograficzne – w tym: względem większych ośrodków miejskich, przygraniczne (29 JST) ▪ Wewnętrzna dostępność komunikacyjna oraz stan i jakość infrastruktury – rozwinięty układ sieci komunikacyjnej zapewniający dobre połączenia (28 JST) ▪ Walory przyrodniczo-krajobrazowe (24 JST)	▪ Stan i jakość infrastruktury drogowej, często wpływające na dostępność komunikacyjną (32 JST) ▪ Niewystarczająco rozwinięta infrastruktura komunalna (23 JST)
SZANSE ROZWOJOWE (N=39 JST)	ZAGROŻENIA ROZWOJOWE (N=35 JST)
▪ Budowa i modernizacja infrastruktury drogowej i kolejowej oraz poprawa dostępności komunikacyjnej (15 JST) ▪ Wykorzystanie korzystnego położenia geograficznego – np. blisko ośrodków miejskich, granic (10 JST) ▪ Działania w zakresie ochrony środowiska i wykorzystanie zasobów naturalnych (8 JST)	▪ Kłęski żywiołowe, katastrofy ekologiczne, zmiany klimatyczne oraz „ekstremalne zjawiska pogodowe”, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożenia powodzią (14 JST) ▪ Zanieczyszczenie i degradacja środowiska naturalnego, ze szczególnym uwzględnieniem zanieczyszczeń powietrza zw. ze spalaniem w gospodarstwach domowych paliw niskiej jakości i odpadów (12 JST)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji nadesłanych przez JST województwa opolskiego

W powyższej tabeli, kolorem zielonym oznaczono uwarunkowania rozwojowe najczęściej wskazywane przez opolskie JST, w ramach których nastąpiła pogłębiona analiza.

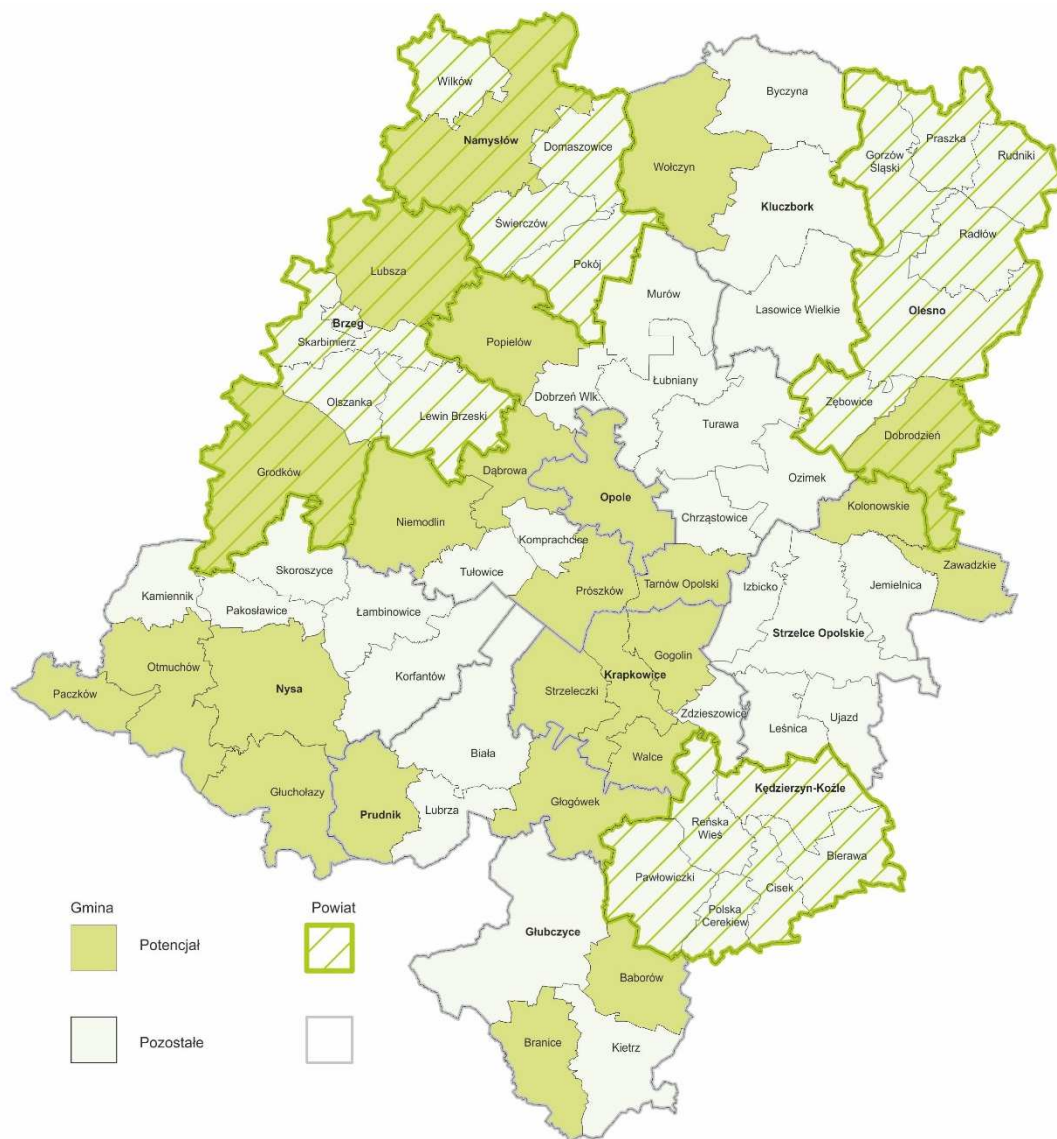
Najwięcej gmin i powiatów województwa opolskiego (48% JST) wskazało, że ich mocną stroną stanowi korzystne **położenie geograficzne – w tym: względem większych ośrodków miejskich, przygraniczne**. Na potencjał ten składały się następujące atuty lokalne:

- usytuowanie względem większych ośrodków miejskich,
- położenie komunikacyjne,
- położenie przygraniczne,
- warunki klimatyczne.

Rozkład odpowiedzi wskazujących na położenie geograficzne, jako potencjał rozwojowy, zaprezentowano na mapie poniżej.

⁶ Wszystkie przestrzenno-środowiskowe uwarunkowania rozwojowe ujęte zostały w załączniku do niniejszej analizy.

Mapa 6. Korzystne położenie geograficzne, jako potencjał rozwojowy JST województwa opolskiego, N=29 JST

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji nadesłanych przez JST województwa opolskiego. W legendzie kategoria „Pozostałe” oznacza, że dana JST nie wskazała określonego powyżej uwarunkowania rozwojowego lub nie wzięła udziału w analizie.

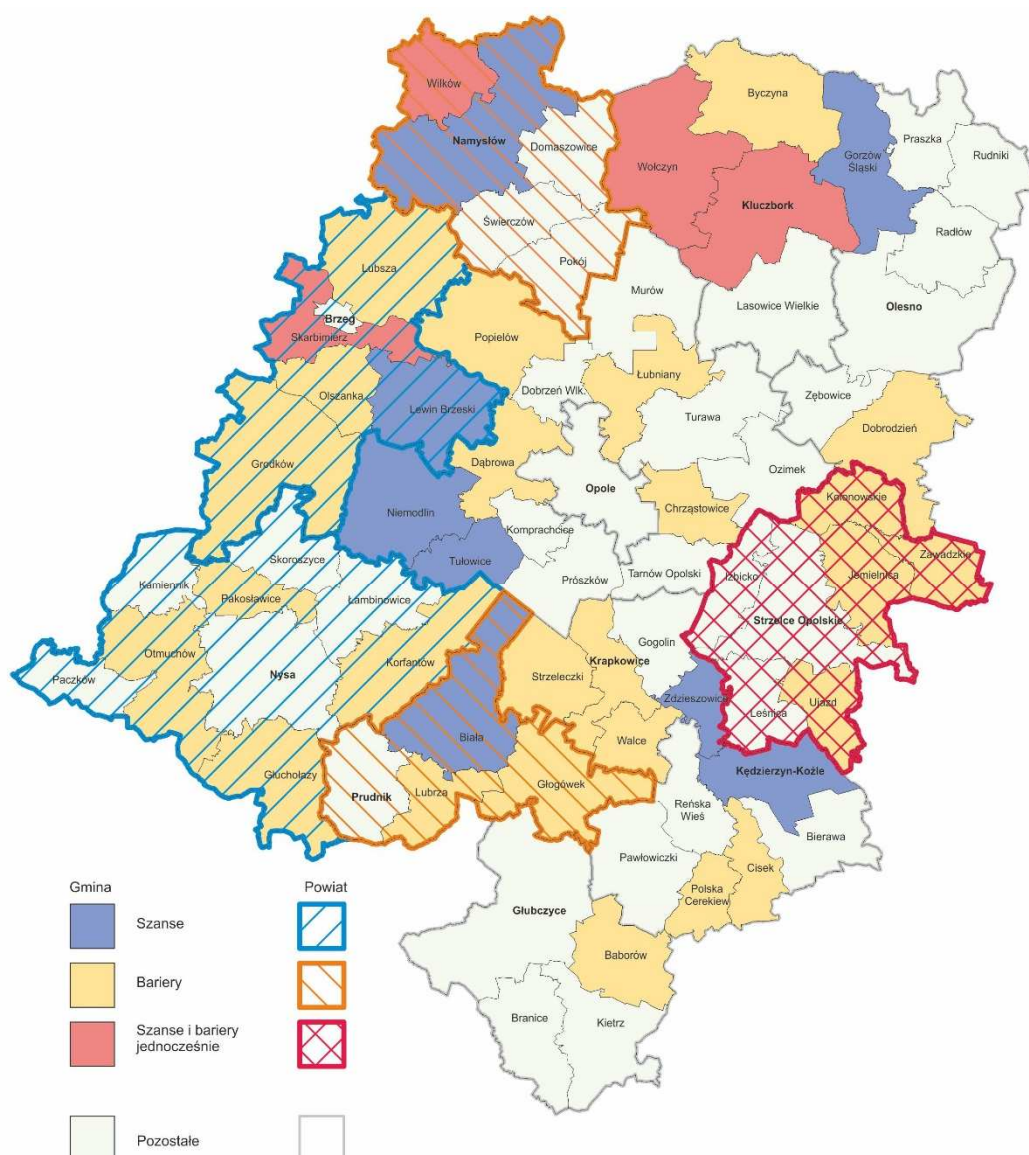
Czynnikiem, który wzmacnia potencjał tkwiący w korzystnym położeniu geograficznym jest dostępność komunikacyjna oraz stan i jakość infrastruktury komunikacyjnej - wykazana przez 28 spośród 61 JST. Składową tego potencjału jest: korzystny układ sieci komunikacyjnej, połączenie z autostradą bądź drogami szybkiego ruchu, rozwinięta infrastruktura drogowa (w tym: stan dróg), infrastruktura transportu (kolejowa i lotnicza), czy też bezpośrednie połączenie z ośrodkami miejskimi. Jednakże w przypadku dostępności komunikacyjnej należy wskazać na pewne dysproporcje pomiędzy JST (szczególnie pomiędzy gminami w północno-wschodniej części województwa, gdzie większość określiła ten czynnik, jako potencjał, a południowo-zachodnią częścią, w której większość wskazuje na napotymane bariery związane z tym obszarem). Należy jednak zaznaczyć, że kategoria: dostępność komunikacyjna oraz stan i jakość infrastruktury komunikacyjnej, stanowi konglomerat odpowiedzi JST, które nie muszą wykluczać się wzajemnie, gdyż dana jednostka może mieć bardzo dobrą lokalizację i wybudowane drogi, które są jednak w złym stanie technicznym i wymagają modernizacji. Potwierdzają to wypowiedzi niektórych JST, które dostępność komunikacyjną oraz stan i jakość infrastruktury komunikacyjnej wykazały zarówno po stronie potencjałów rozwojowych jak i barier, a także przypadki, w których wypowiedzi powiatu (jako jednej JST) były inne niż wypowiedzi pojedynczych gmin znajdujących się w jego granicach.

Najczęściej wskazywaną szansą rozwojową (ponad 38% opolskich JST, tj. 15/39) była **budowa i modernizacja infrastruktury drogowej i kolejowej oraz poprawa dostępności komunikacyjnej**. Na szansę tę składały się odpowiedzi dotyczące:

- modernizacji i budowy dróg (w tym: obwodnic, węzłów autostradowych, mostów) i ścieżek rowerowych;
- dostępności komunikacyjnej (dogodne połączenie/korzystna lokalizacja) względem: autostrady, szlaków drogowych i kolejowych, dużych ośrodków miejskich, usług i dóbr publicznych;
- utrzymania dobrego stanu dróg;
- przebudowy infrastruktury kolejowej.

Należy zaznaczyć, że **stan i jakość infrastruktury drogowej, wpływająca na dostępność komunikacyjną**, była również najczęściej wskazywaną barierą rozwojową (55% JST, 32/58 JST), co wynikało m.in. z faktu, że część JST jest dobrze skomunikowana, ma drogi, ale ich jakość jest niezadowalająca. Rozkład odpowiedzi w przedmiotowym zakresie został zaprezentowany na poniższej mapie.

Mapa 7. Dostępność komunikacyjna oraz stan i jakość infrastruktury (drogowej i kolejowej), jako szansa i bariera rozwojowa JST województwa opolskiego, N=42 JST

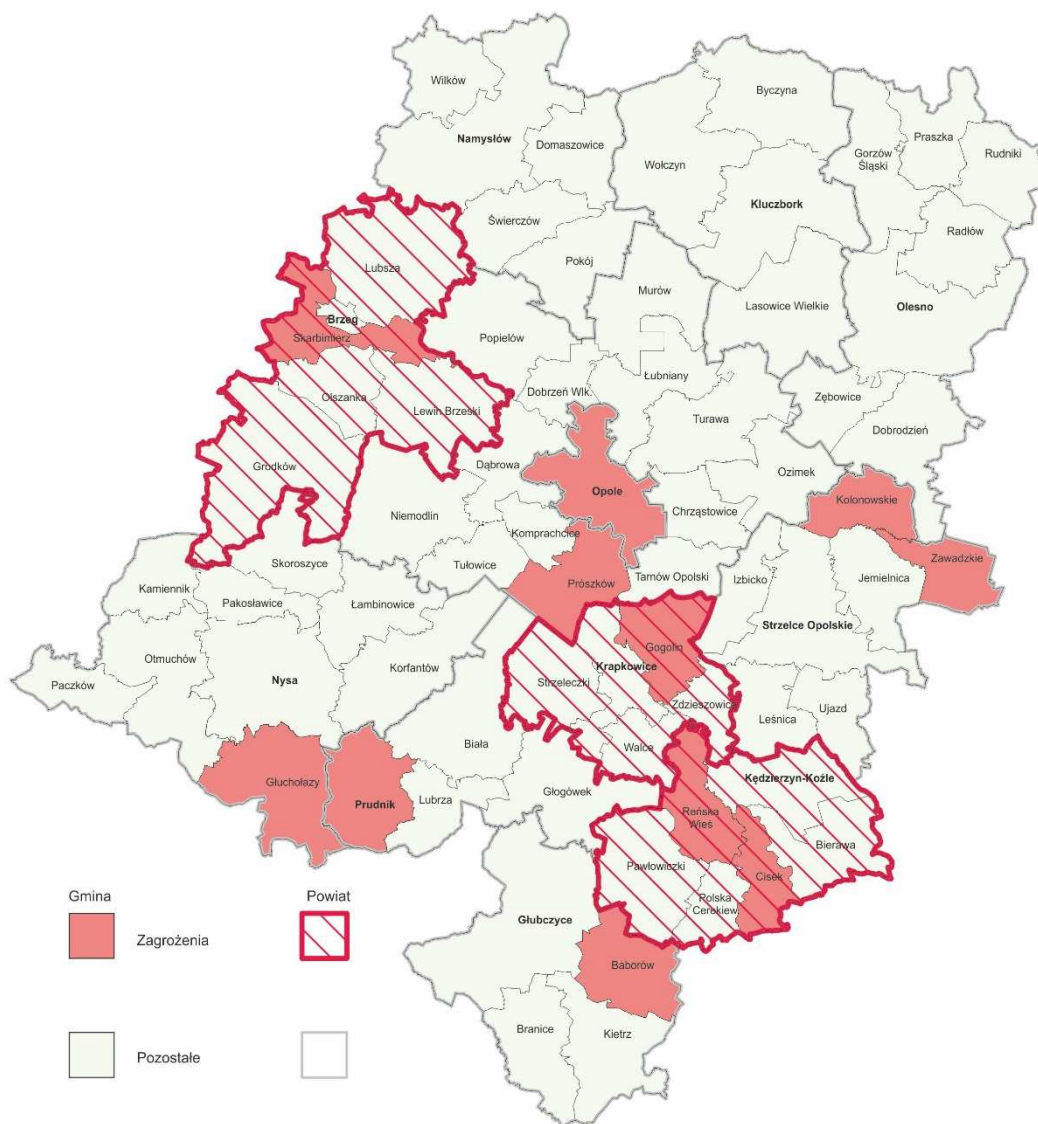
Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji nadesłanych przez JST województwa opolskiego. W legendzie kategoria „Pozostałe” oznacza, że dana JST nie wskazała określonego powyżej uwarunkowania rozwojowego lub nie wzięła udziału w analizie.

Zdaniem opolskich samorządowców, największym zagrożeniem dla rozwoju lokalnego są **kłęski żywiołowe, katastrofy ekologiczne, zmiany klimatyczne oraz „ekstremalne zjawiska pogodowe” (40% JST)**. Wśród szczegółowych odpowiedzi w ramach tej kategorii znalazły się:

- zagrożenia i katastrofy ekologiczne, w tym pożary i powodzie;
- zmiany klimatyczne;
- „ekstremalne” zjawiska pogodowe.

Poniższa mapa ukazuje przestrzenny rozkład odpowiedzi dotyczących omawianego zagrożenia.

Mapa 8. Kłęski żywiołowe, katastrofy ekologiczne, zmiany klimatyczne oraz „ekstremalne zjawiska pogodowe”, jako zagrożenie rozwojowe JST województwa opolskiego, N=14 JST

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji nadesłanych przez JST województwa opolskiego. W legendzie kategoria „Pozostałe” oznacza, że dana JST nie wskazała określonego powyżej uwarunkowania rozwojowego lub nie wzięła udziału w analizie.

Samorządy wskazały szereg przedsięwzięć rozwojowych, które według nich powinny być podejmowane na poziomie lokalnym. Poniższe zestawienie uwzględnia działania proponowane przez JST w stosunku do głównych uwarunkowań rozwojowych wyodrębnionych w obszarze Przestrzeni i Środowisko:

1. Położenie geograficzne:

- współpraca JST oraz współpraca międzyregionalna i transgraniczna;
- współpraca z przedsiębiorcami i rozwój przedsiębiorczości;

- poprawa jakości i stanu dróg, skomunikowanie;
 - rozwój usług turystycznych;
 - promocja na poziomie regionalnym i lokalnym;
 - tworzenie dogodnych warunków mieszkaniowych i inwestycyjnych.
2. **Komunikacja (dostępność i infrastruktura komunikacyjna):**
- budowa nowej i modernizacja już istniejącej infrastruktury komunikacyjnej, w celu zwiększenia dostępności komunikacyjnej i zaspokojenia potrzeb społecznych;
 - budowa ścieżek rowerowych i pieszo-rowerowych;
 - usprawnienia komunikacji publicznej, np. poprzez zwiększenie liczby połączeń;
 - zwiększenie bezpieczeństwa i zmniejszenie uciążliwości w komunikacji (zwłaszcza w ruchu drogowym);
 - współpraca między JST;
 - pozyskanie środków zewnętrznych.
3. **Środowisko (wykorzystanie zasobów naturalnych i ochrona środowiska/reagowanie na zagrożenia):**
- inwestycje w zakresie turystyki i rekreacji;
 - promocja walorów endogenicznych;
 - działania w zakresie ochrony środowiska naturalnego, w tym: edukacja proekologiczna, OZE, poprawa jakości powietrza, odpowiednia gospodarka odpadami, inwestycje ekologiczne;
 - poprawa bezpieczeństwa powodziowego;
 - ochrona przeciwpożarowa, w tym: doposażenie OSP;
 - infrastruktura komunalna;
 - dostosowanie przepisów prawnych;
 - modernizacja, renowacja, rewitalizacja obszarów i obiektów (zaliczanych do dziedzictwa kulturowego);
 - zachowanie dziedzictwa kulturowego;
 - pozyskiwanie środków na ww. działania.
4. **Infrastruktura techniczna (w szczególności infrastruktura komunalna):**
- utrzymanie (monitorowanie) dobrej jakości sieci;
 - rozbudowa i modernizacja infrastruktury komunalnej, zwłaszcza wodno-kanalizacyjnej;
 - budowa niskoemisyjnych technologii;
 - zwiększenie terenów objętych gazyfikacją i rozwój systemu ciepłowniczego;
 - tworzenie zabezpieczeń przeciwpowodziowych;
 - przygotowanie odpowiednich dokumentów planistycznych;
 - poprawa łączności, zwłaszcza szerokopasmowego dostępu do Internetu;
 - pozyskanie środków zewnętrznych na inwestycje w zakresie infrastruktury technicznej.

Podsumowanie obszarowe

1. Główny potencjał rozwojowy:

Stosunkowo duża część samorządów (29/61 JST), jako swój potencjał rozwojowy, wskazuje na korzystne położenie geograficzne, m.in. względem większych ośrodków miejskich, dróg i autostrady, granic czy z uwagi na dobre warunki klimatyczne. Jest to trwałe uwarunkowanie (położenie geograficzne nie ulega zmianie), które odpowiednio wykorzystane może przynieść różnego rodzaju profity poszczególnym JST. Przykładem odpowiedniego wykorzystania tego potencjału mogą być stworzone warunki do dojazdów do pracy mieszkańców gminy/powiatu. Usytuowanie względem większych ośrodków miejskich i zapewnienie możliwości bezproblemowego dojazdu do miejsca pracy nie generuje potrzeby stałej migracji poza daną JST i stwarza większe prawdopodobieństwo, że dotychczasowe miejsce zamieszkania będzie atrakcyjne dla jednostki z punktu widzenia jej codziennego funkcjonowania. Część JST odnosząca się w wypowiedziach do swojego położenia geograficznego **wśród wyzwań i działań określiła konieczność podjęcia m.in.: współpracy z przedsiębiorcami i rozwój przedsiębiorczości, współpracy międzyregionalnej i transgranicznej, tworzenie dogodnych warunków mieszkaniowych i inwestycyjnych, rozwój usług turystycznych, promocję na poziomie regionalnym i lokalnym – przy ścisłej współpracy JST.**

2. Istotny potencjał rozwojowy:

Czynnikiem, który wzmacnia potencjał tkwiący w korzystnym położeniu geograficznym jest dostępność komunikacyjna oraz stan i jakość infrastruktury komunikacyjnej. Jest to determinanta rozwojowa niemal równie często wykazywana przez JST (28/61 JST), co położenie geograficzne, w ramach której opolskie gminy i powiaty wskazywały głównie na: korzystny układ sieci komunikacyjnej, połączenie z autostradą bądź drogami szybkiego ruchu, rozwiniętą infrastrukturę drogową (w tym: stan dróg), infrastrukturę transportu (kolejową i lotniczą) czy też bezpośrednie połączenie z ośrodkami miejskimi.

3. Główna szansa rozwojowa:

Opolskie JST są świadome, jakie znaczenie dla ich rozwoju mają wyżej wymienione czynniki: korzystne położenie geograficzne, dostępność komunikacyjna oraz dobry stan i wysoka jakość infrastruktury komunikacyjnej, dlatego też **wśród szans rozwojowych oraz planowanych działań, JST często (15/39 JST) wskazywały na budowę i modernizację infrastruktury drogowej i kolejowej** (mającej wpływ na poprawę dostępności komunikacyjnej i zaspokojenie potrzeb społecznych) **oraz wykorzystanie korzystnego położenia geograficznego, zwłaszcza blisko ośrodków miejskich i granic (10/39 JST).**

4. Główna bariera rozwojowa:

Należy zaznaczyć, że **stan i jakość infrastruktury drogowej, wpływająca na dostępność komunikacyjną, była najczęściej wskazywaną barierą rozwojową (55% JST, 32/58 JST)**, co wynikało m.in. z faktu, że część JST jest dobrze skomunikowana, ma drogi, ale ich jakość jest niezadowalająca.

5. Główne zagrożenie rozwojowe:

W obszarze Środowisko opolskie JST widzą zarówno potencjał (walory przyrodniczo-krajobrazowe), jak i szanse rozwojowe (działania w zakresie ochrony środowiska i wykorzystanie zasobów naturalnych), ale także główne zagrożenia, na które wskazali respondenci, miały swoje źródło w środowisku. **Obawy JST związane były przede wszystkim z zagrożeniami naturalnymi (tj. powódź, pożar, zmiany klimatyczne, zagrożenia i katastrofy ekologiczne czy ekstremalne zjawiska pogodowe), których nie da się zawsze przewidzieć i im zapobiec (14/35 JST)**, oraz ze złym stanem środowiska, na który wpływa m.in. spalanie w gospodarstwach domowych paliw niskiej jakości i odpadów, degradacja środowiska naturalnego, zanieczyszczenia środowiska oraz nielegalne składowiska odpadów i zanieczyszczenia wód (12/35 JST). Powyższe zjawiska stanowią zagrożenie, a zarazem duże wyzwanie dla JST, gdyż w tym zakresie wymagana jest zdecydowana reakcja i szerokie działania na rzecz upowszechniania postaw proekologicznych w poszczególnych jednostkach (część gmin wśród wyzwań i działań wskazała m.in. na: edukację proekologiczną, rozwój OZE, poprawę jakości powietrza, odpowiednią gospodarkę odpadami, inwestycje ekologiczne, poprawę bezpieczeństwa powodziowego czy ochronę przeciwpożarową, w tym: doposażenie OSP).

6. Istotne zagrożenie rozwojowe:

Na środowisko naturalne wpływa także infrastruktura techniczna (w tym: komunalna), której odpowiednia jakość i dostępność sprzyja dbaniu o dobry stan środowiska, przekładający się również na jakość życia mieszkańców poszczególnych JST. Niestety, relatywnie **duży odsetek respondentów (23/58 JST), wskazał na niewystarczająco rozwiniętą infrastrukturę komunalną, a co za tym idzie wśród wyzwań i działań wskazano m.in. na potrzebę: utrzymania (monitorowania) dobrej jakości sieci, rozbudowę i modernizację infrastruktury komunalnej** zwłaszcza: wodno-kanalizacyjnej, budowę niskoemisyjnych technologii, zwiększenie terenów objętych gazyfikacją, tworzenie zabezpieczeń przeciwpowodziowych, rozwój systemu ciepłowniczego, przygotowanie odpowiednich dokumentów planistycznych, poprawa łączności, zwłaszcza szerokopasmowego dostępu do Internetu. Należy przy tym nadmienić, że wiele z ww. inicjatyw wiąże się z koniecznością pozyskanie środków zewnętrznych na inwestycje w zakresie infrastruktury technicznej, na które nie ma zabezpieczonych środków w budżetach JST.

Samorząd - uwarunkowania rozwojowe i kierunki działań na poziomie lokalnym

Uwarunkowania rozwojowe

Na podstawie wskazań samorządów lokalnych (w ramach przeprowadzonych ankiet) zidentyfikowano w obszarze *Samorząd* następujące główne potencjały i bariery oraz szanse i zagrożenia rozwojowe (tj. odnoszące się do powyżej 20% wskazań JST)⁷.

Tabela 5. Potencjały i bariery oraz szanse i zagrożenia rozwojowe JST w obszarze *Samorząd*

POTENCJAŁY ROZWOJOWE (N=22 JST)	BARIERY ROZWOJOWE (N=12 JST)
▪ Uczestnictwo JST w różnych sieciach współpracy (9 JST) ▪ Pozyskiwanie i wykorzystywanie środków zewnętrznych (6 JST)	▪ Poziom dochodów nieadekwatny do potrzeb (6 JST)
SZANSE ROZWOJOWE (N=45 JST)	ZAGROŻENIA ROZWOJOWE (N=40 JST)
▪ Pozyskiwanie i wykorzystywanie środków zewnętrznych (34 JST) ▪ Uczestnictwo JST w różnych sieciach współpracy (23 JST)	▪ Polityka krajowa wobec JST (23 JST) ▪ Trudności w pozyskiwaniu i wykorzystywaniu środków zewnętrznych (13 JST) ▪ Trudności w zarządzaniu finansami przez JST (11 JST)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji nadesłanych przez JST województwa opolskiego

W powyższej tabeli, kolorem czerwonym zaznaczono uwarunkowania rozwojowe w postaci potencjałów, barier, szans i zagrożeń rozwojowych łączące w sobie najczęściej wskazywane przez opolskie JST odpowiedzi, których pogłębiona analiza została przedstawiona poniżej.

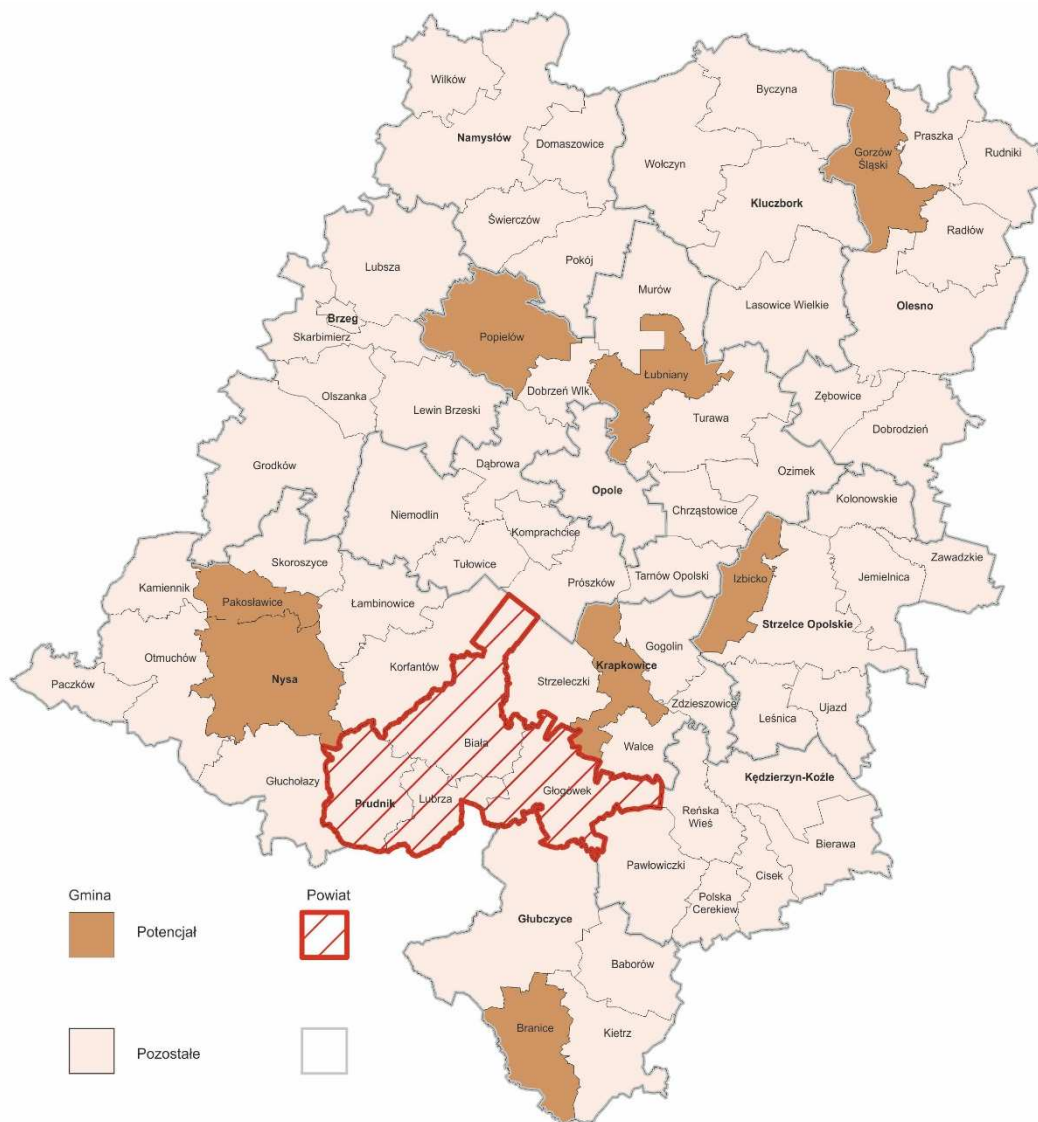
Najwięcej gmin i powiatów województwa opolskiego (41% wszystkich JST, które wzięły udział w badaniu potencjałów rozwojowych, tj. 9/22 JST) wskazywało odpowiedzi składające się na atut określony jako **uczestnictwo JST w różnych sieciach współpracy**. Na potencjał ten złożyły się:

- zbudowane relacje JST z innymi JST, w tym spoza województwa opolskiego (współpraca transgraniczna);
- zbudowane przyjazne relacje JST z przedsiębiorcami w procesie wspierania rozwoju przedsiębiorczości i napływu inwestycji;
- przynależność i działalność w ramach sformalizowanych porozumień (stowarzyszenie Subregion Południowy, stowarzyszenie Aglomeracja Opolska);
- zbudowane relacje JST z różnymi organizacjami, w tym ze stowarzyszeniami, klubami sportowymi, kołami gospodyń wiejskich.

Przestrzenny rozkład odpowiedzi (lokalnych atutów) wskazujących na uczestnictwo JST w różnych sieciach współpracy, zaprezentowano na poniższej mapie.

⁷ Wszystkie samorządowe uwarunkowania rozwojowe ujęte zostały w załączniku do niniejszej analizy.

Mapa 9. Uczestnictwo JST w różnych sieciach współpracy, jako potencjał rozwojowy JST województwa opolskiego, N=9 JST

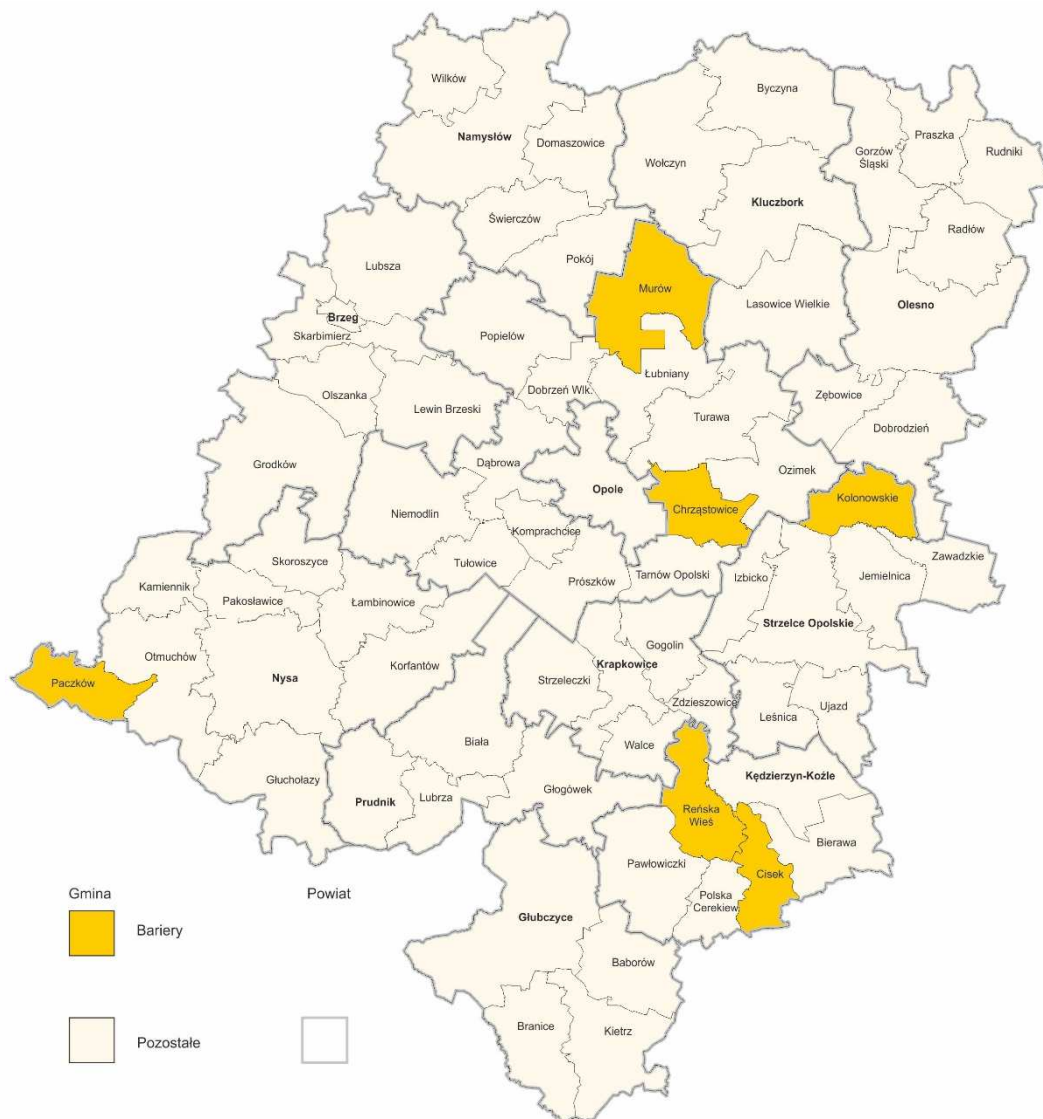
Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji nadesłanych przez JST województwa opolskiego. W legendzie kategoria „Pozostałe” oznacza, że dana JST nie wskazała określonego powyżej uwarunkowania rozwojowego lub nie wzięła udziału w analizie.

Poziom dochodów nieadekwatny do potrzeb, jako barierę rozwojową wskazało w swych odpowiedziach 50% wszystkich JST, które wzięły udział w badaniu, tj. 6/12 JST. Na to uwarunkowanie złożyły się następujące lokalne elementy:

- ograniczone możliwości finansowania komunalnych inwestycji infrastrukturalnych, w tym w zakresie infrastruktury technicznej;
- niskie dochody własne JST, w tym na jednego mieszkańca;
- ograniczone możliwości finansowania przedsięwzięć wspierających rozwój życia społeczno-kulturalnego mieszkańców.

Poniższa mapa ukazuje przestrzenny rozkład odpowiedzi dotyczących omawianej bariery rozwojowej.

Mapa 10. Poziom dochodów nieadekwatny do potrzeb, jako bariera rozwojowa JST województwa opolskiego, N=6 JST

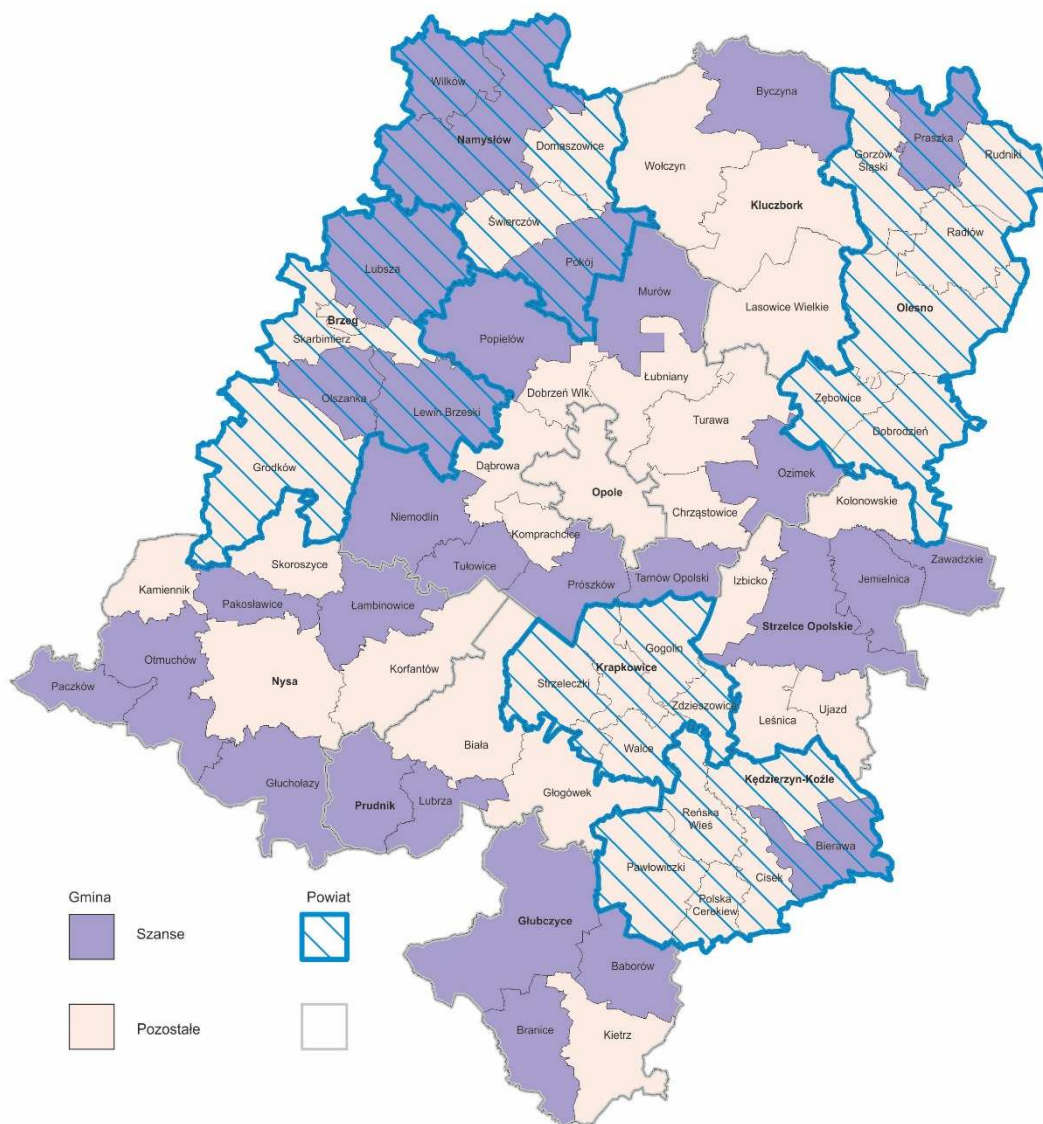
Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji nadesłanych przez JST województwa opolskiego. W legendzie kategoria „Pozostałe” oznacza, że dana JST nie wskazała określonego powyżej uwarunkowania rozwojowego lub nie wzięła udziału w analizie.

Jednocześnie najwięcej gmin i powiatów województwa opolskiego (76% wszystkich JST, które wzięły udział w badaniu, tj. 34/45 JST) wskazywało odpowiedzi (lokalne szanse) składające się na szansę rozwojową określoną jako **pozyskiwanie i wykorzystywanie środków zewnętrznych**. Na szansę tę złożyły się następujące odpowiedzi:

- dostępność środków zewnętrznych, w tym unijnych na rozwój JST,
- aktywne pozyskiwanie środków zewnętrznych i adekwatne do potrzeb ich wykorzystanie,
- preferencje w pozyskiwaniu środków zewnętrznych dla partnerstw i obszarów przygranicznych,
- większa pula środków unijnych.

Przestrzenny rozkład odpowiedzi (lokalnych szans) wskazujących na pozyskiwanie i wykorzystywanie środków zewnętrznych jako szansę rozwojową, zaprezentowano na poniższej mapie.

Mapa 11. Pozyskiwanie i wykorzystywanie środków zewnętrznych, jako szansa rozwojowa JST województwa opolskiego, N=34 JST

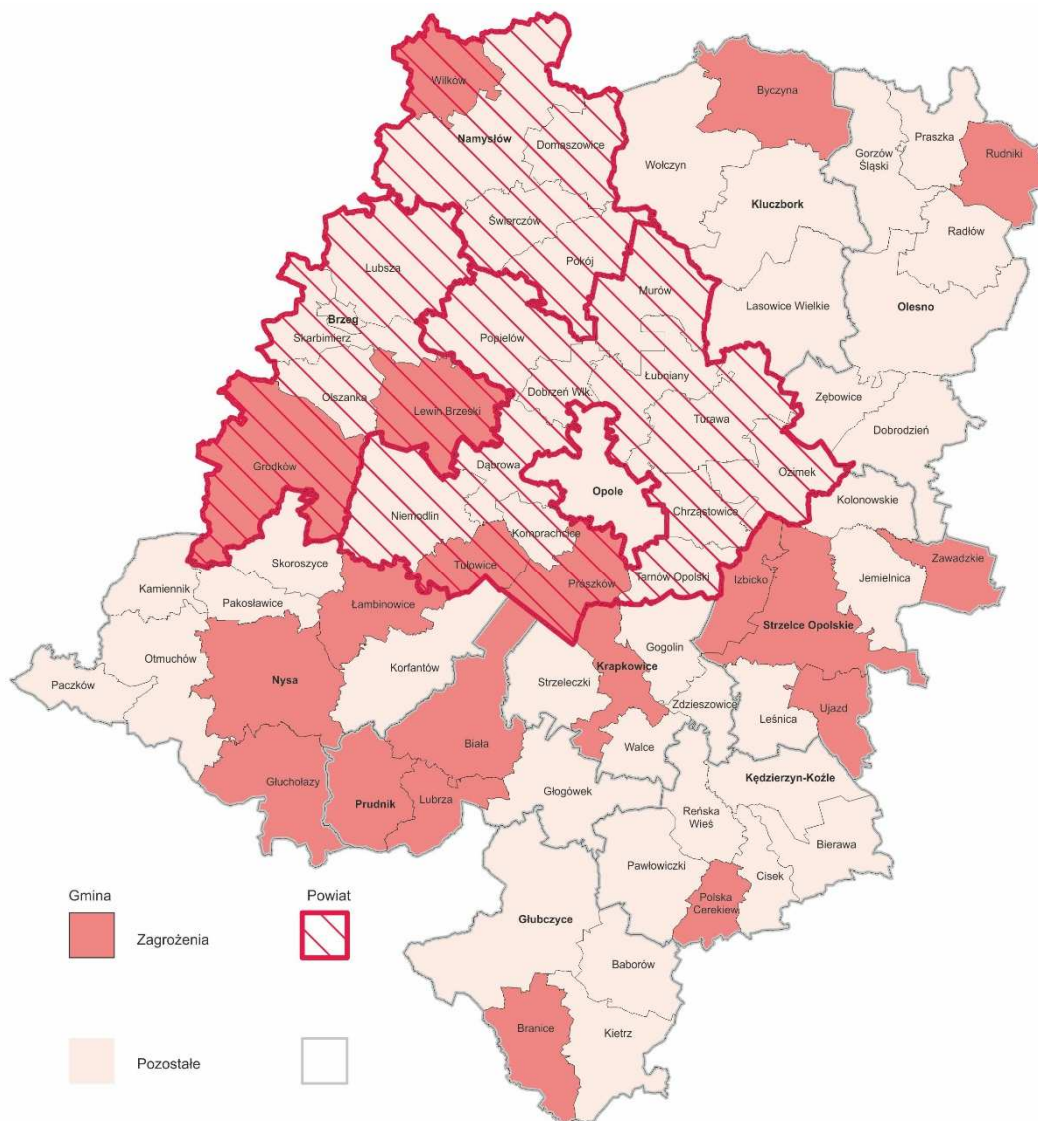
Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji nadesłanych przez JST województwa opolskiego. W legendzie kategoria „Pozostałe” oznacza, że dana JST nie wskazała określonego powyżej uwarunkowania rozwojowego lub nie wzięła udziału w analizie.

W opinii większości samorządów z województwa opolskiego (57% JST, które wzięły udział w badaniu, tj. 23/40 JST) zagrożeniem dla lokalnego rozwoju jest **polityka krajowa wobec JST**. Wśród szczegółowych odpowiedzi w ramach tej kategorii znalazły się:

- skomplikowany, niestabilny i niespójny system prawny, wpływający m.in. na ograniczenia w zakresie zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej oraz finansowania zadań zleconych JST;
- zwiększanie gminom liczby kosztownych zadań bez zapewnienia przez Państwo odpowiedniej wysokości źródeł finansowania, np. w zakresie pomocy społecznej;
- niepewność sytuacji politycznej i zmiany krajowej polityki rozwoju;
- niestabilna i nieadekwatna polityka finansowa, w tym podatkowa;
- brak, niewystarczające lub źle ukierunkowane wsparcie;
- ograniczanie kompetencji samorządów wskutek centralizacji Państwa;
- marginalizacja województwa opolskiego;
- brak wpływu JST na politykę imigracyjną.

Poniższa mapa ukazuje przestrzenny rozkład odpowiedzi udzielonych przez JST z województwa opolskiego w ramach omawianego powyżej zagrożenia rozwojowego.

Mapa 12. Polityka krajowa wobec JST, jako zagrożenie rozwojowe JST województwa opolskiego, N=23 JST

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji nadesłanych przez JST województwa opolskiego. W legendzie kategoria „Pozostałe” oznacza, że dana JST nie wskazała określonego powyżej uwarunkowania rozwojowego lub nie wzięła udziału w analizie.

Samorządy wskazały szereg przedsięwzięć rozwojowych, które według nich powinny być podejmowane na poziomie lokalnym. Poniższe zestawienie uwzględnia działania proponowane przez JST w stosunku do głównych uwarunkowań rozwojowych wyodrębnionych w obszarze Samorząd:

1. Uczestnictwo JST w różnych sieciach współpracy:

- budowa i pogłębienie współpracy, w tym transgranicznej np. poprzez realizację projektów partnerskich, wspólne pozyskiwanie środków finansowych (np. ZIT), udział w opracowywaniu wspólnych dokumentów strategicznych;
- realizacja zróżnicowanych celów szczegółowych, ważnych z punktu widzenia JST wpływających na rozwój społeczno-gospodarczy, podnoszenie jakości życia i konkurencyjność obszaru;
- wykorzystywanie we współpracy nowoczesnych narzędzi teleinformatycznych.

2. Pozyskiwanie i wykorzystywanie środków zewnętrznych:

- aplikowanie o środki w partnerstwie;
- podnoszenie świadomości i kwalifikacji kadr, zatrudnianie fachowców lub zlecanie pisania wniosków firmom zewnętrznym;
- poszukiwanie/zwiększenie udziału wkładu własnego w projektach;
- aktywność i skuteczność w aplikowaniu o środki zewnętrzne;

- analiza potrzeb inwestycyjnych w stosunku do ogłaszanych naborów, w tym działania zintegrowane w różnych obszarach służące rozwiązywaniu zidentyfikowanych obszarowo problemów;
- wypracowanie sposobów pozyskiwania środków unijnych po zakończeniu perspektywy finansowej 2014-2020, w tym budowa samowystarczalności finansowej
- realizacja inwestycji które nie wymagają kosztownego utrzymania w późniejszym czasie
- pomoc organizacjom pozarządowym w pozyskiwaniu środków zewnętrznych.

3. Zarządzanie finansami JST:

- prowadzenie zrównoważonej gospodarki finansowej, w oparciu m.in. o długoterminowe plany inwestycyjne/budżety zadaniowe i wyszkolone kadry;
- przepływ informacji odnośnie planowanych i realizowanych inwestycji na terenie JST, a także bieżące diagnozowanie potrzeb społeczności lokalnej;
- stałe monitorowanie i pozyskiwanie dodatkowych środków zewnętrznych na różne inwestycje;
- wzrost dochodów własnych w zakresie podatków np. od nieruchomości, środków transportowych, poprzez rozwój przedsiębiorczości.

4. Polityka krajowa wobec JST:

- racjonalna i stabilna gospodarka finansowa, w tym analiza i wybór priorytetowych działań generujących największe korzyści dla społeczności lokalnych;
- zmiana przepisów prawa w zakresie liczby zadań delegowanych JST bez zmiany wysokości dotacji/subwencji;
- niedostateczne nakłady państwa na niektóre zadania, realizacja inwestycji w oparciu o mniejszą pulę przyznanych środków, ograniczenie wydatków na zadania bieżące;
- ukierunkowanie wsparcia dla obszarów zmarginalizowanych np. miast średnich;
- konieczność stałego monitorowania i dostosowania się do przepisów prawa krajowego;
- pozyskiwanie dodatkowych środków zewnętrznych;
- podejmowanie działań w ramach wspólnych projektów JST;
- brak wpływu JST na krajową politykę imigracyjną.

Podsumowanie obszarowe

1. Główny potencjał i istotna szansa rozwojowa:

Pomimo, że większość gmin i powiatów województwa opolskiego biorących udział w badaniu tj. **41% JST (9 z 22 JST)**, **wskazało uczestnictwo JST w różnych sieciach współpracy jako lokalne atuty**, to jednak całościowa analiza materiału, a zwłaszcza szans rozwojowych wskazuje **na potrzebę dalszego wzmacniania współpracy JST w ramach różnych sieci (np. współpraca z innymi JST, przedsiębiorcami, w ramach stowarzyszeń, z różnymi organizacjami)**. Tak określoną szansę dostrzegło **76% JST (34 z 45 JST)**.

2. Główna szansa rozwojowa:

Związana jest ze **skuteczniejszym pozyskiwaniem i bardziej efektywnym wykorzystaniem środków zewnętrznych**. Proponowane przez JST rozwiązania w tym kontekście dotyczyły m.in.: podnoszenia kwalifikacji kadr, zatrudniania fachowców, poszukiwaniu środków na wkład własny w projektach czy udzielaniu pomocy w pozyskiwaniu środków zewnętrznych organizacjom pozarządowym.

3. Główne bariery i zagrożenia rozwojowe:

Konieczność wspólnego sięgania i wykorzystywania środków zewnętrznych samorządy (11 z 40 JST) uzasadniały nie tyle trudnościami w zarządzaniu finansami JST, poziomem dochodów nieadekwatnym do potrzeb (6 z 12 JST), ale przede wszystkim **polityką krajową wobec JST, która zwiększa samorządom lokalnym liczbę kosztownych zadań bez zapewnienia odpowiedniego finansowania**. Na zagrożenie rozwojowe związane z polityką krajową wskazała większość bo **23 z 40 JST**.

Jako przykładowe działania, które miałyby chronić JST przed niestabilną polityką krajową (zmianami w systemie prawnym i fiskalnym) wskazywano m.in. konieczność prowadzenia przez JST racjonalnej gospodarki finansowej, w tym realizację zadań generujących największe korzyści dla społeczności lokalnych, a także potrzebę stałego monitorowania przepisów prawa krajowego.

Partnerstwa samorządowe

Zasada partnerstwa i współpracy jest jedną z zasad, w ramach której realizowana jest SRWO 2020 - na wzór Polityki Spójności UE oraz zasad wskazanych w krajowych dokumentach strategicznych⁸. Partnerstwo w polityce rozwoju regionalnego rozumiane jest jako współudział, współdecydowanie i współodpowiedzialność podmiotów publicznych (tj. instytucji krajowych, regionalnych, lokalnych) i niepublicznych za realizację celów Strategii, jak również współpraca (oparta na wzajemnym zaufaniu) w realizacji wspólnych przedsięwzięć, a także monitorowaniu i ewaluacji działań w ramach realizacji Strategii⁹.

W podobny sposób o partnerstwie mówią *Wytyczne w zakresie realizacji zasady partnerstwa na lata 2014-2020*, odwołujące się do partnerstwa jako celowego procesu, którego celem jest poprawa efektywności i skuteczności realizowanych działań i funduszy, w wyniku wypracowanego wspólnego efektu synergii i wartości dodanej (nie-emożliwej do osiągnięcia indywidualnie)¹⁰.

W świetle wyników badania zrealizowanego w województwie opolskim w poprzedniej perspektywie unijnej, a odnoszącego się do realizacji zasady partnerstwa w Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki, można stwierdzić, że realizacja projektów partnerskich ma sens, przyczynia się do wzmacniania potencjału obecnych w regionie instytucji (...), sprzyja wymianie doświadczeń, wzbogacaniu wiedzy uczestników partnerstw. Co ważne – przyczynia się także do przełamywania stereotypów postrzegania różnego typu podmiotów, dając możliwość bliskiego poznania i zrozumienia sposobów ich funkcjonowania. Najbardziej aktywnym rodzajem instytucji w przebadanych projektach były organizacje pozarządowe, rzadziej w partnerstwach uczestniczył sektor publiczny, a jeszcze rzadziej przedsiębiorstwa¹¹.

Szczególnie istotne dla skuteczności polityki rozwoju jest partnerstwo i kreatywność samorządów terytorialnych w inicjowaniu najistotniejszych przedsięwzięć rozwojowych. Niniejsza analiza skoncentrowała się zatem na zwerifikowaniu obszarów lokalnej współpracy partnerskiej pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego oraz pomiędzy nimi a przedsiębiorstwami.

Schemat 3. Partnerstwo w obszarach tematycznych – udział odpowiedzi JST [%], N=551

Źródło: Opracowanie własne. *Ilość odpowiedzi udzielonych przez JST

⁸ Między innymi w: *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2010 oraz *Strategii na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*. Dokument przyjęty uchwałą Rady Ministrów w dniu 14 lutego 2017 r.

⁹ Por. *Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 roku*, s. 141.

¹⁰ Por. *Wytyczne w zakresie realizacji zasady partnerstwa na lata 2014-2020*, Minister Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa, 28 października 2015 r. s. 12.

¹¹ Raport końcowy pn. *Projekty partnerskie w ramach PO KL w województwie opolskim*, Badanie zrealizowane przez firmę PSDB na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego, Opole, listopad 2011, s. 8.

W przypadku partnerstwa samorządowego odpowiedzi udzieliło 67 JST z województwa opolskiego (58 gmin i 6 powiatów), natomiast 42 JST (34 gminy i 8 powiatów) wskazywało na działania partnerskie międzysektorowe z MŚP. Najwięcej wskazań JST w zakresie współpracy na rzecz rozwoju lokalnego, bez względu na charakter partnera, dotyczyło obszaru przestrzenno-środowiskowego (42% odpowiedzi gmin i powiatów, spośród 551 wskazań JST) – schemat powyżej. Na podobnym poziomie i w tożsamym obszarze rozwojowym – 46% odpowiedzi JST, kształtuje się współpraca pomiędzy partnerami samorządowymi. Biorąc pod uwagę liczbę JST partnerstwo między samorządowe w tym obszarze wskazało 84% JST, a międzysektorowe – 55% JST.

Współpraca w obszarze społecznym uzyskała największą liczbę wskazań (32% odpowiedzi) jeśli chodzi o partnerstwo międzysektorowe, pomiędzy JST a przedsiębiorcami. Obszar ten w ramach współpracy pomiędzy JST zgłosiło 52% JST.

Tabela poniżej odnosi się do najczęściej wskazywanych przez gminy i powiaty województwa opolskiego kategorii partnerstwa lokalnego w ramach poszczególnych uwarunkowań rozwojowych.

Tabela 6. Główne kategorie partnerstwa w ramach poszczególnych obszarów tematycznych N=67 (JST-JST) / N=42 (JST-Przedsiębiorcy) – odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia przez JST większej liczby wskazań

GŁÓWNE KATEGORIE PARTNERSTWA			
N=67	JST-JST	N=42	JST-PRZEDSIĘBIORCY
37%	edukacja, w tym poziom nauczania	38%	infrastruktura i oferta sportowo-rekreacyjno-kulturowej
24%	turystyka	17%	tereny inwestycyjne
69%	komunikacja i infrastruktura drogowa	21%	komunikacja i infrastruktura drogowa
34%	różne sieci współpracy	14%	uczestnictwo JST w różnych sieciach współpracy / przyjazna i sprawna administracja dla klientów JST

Źródło: Opracowanie własne

Działania z zakresu komunikacji i infrastruktury drogowej (w ramach przestrzenno-środowiskowych uwarunkowań rozwojowych) były najczęściej realizowane w ramach partnerstwa między samorządowego (69% JST z grupy 67 gmin i powiatów). W przypadku współpracy z MŚP takie projekty zgłosiło 21% JST (spośród 42 gmin i powiatów uczestniczących w badaniu), ale również stanowiły one w obszarze przestrzennym najbardziej liczne działania. Wśród projektów tego typu realizowano inwestycje dotyczące m.in. budowy i/lub przebudowy:

- przeprawy mostowej na rzece Odrze,
- centrum przesiadkowego,
- dróg, rond i obwodnic (w tym chodników i oświetlenia ulicznego),
- zatoki autobusowej i miejsc postojowych,
- budynku dworca, placu przydworcowego,
- infrastruktury pieszo-rowerowej,
- wiaduktu i przejścia podziemnego.

37% JST (z 67 przebadanych JST) w ramach współpracy międzysamorządowej realizowała inicjatywy wspierające jakość edukacji i poziomu nauczania - w ramach uwarunkowań społecznych. Projekty sieciujące współpracę międzysamorządową realizowało z kolei 34% JST (przy 14% współpracy międzysektorowej).

W przypadku pierwszej kategorii działań, gminy i powiaty wskazywały m.in. na projekty dotyczące: wymiany młodzieży, rozwoju infrastruktury edukacyjnej, wsparcia edukacji przedszkolnej, kształcenia ogólnego i zawodowego. Natomiast sieć współpracy odnosiła się do: subregionalnego partnerstwa projektowego, rozwoju powiązań funkcjonalnych, współpracy Lokalnych Grup Działania (np. Grupa Rybacka „Opolszczyzna”, Grupa „Stobrawski Zielony Szlak”), czy współdziałania dla rozwoju obszarów wiejskich i przygranicznych. Dodatkowo w ramach tej kategorii działań organizowano wizyty robocze i wymianę doświadczeń, spotkania wójtów i burmistrzów,

wspólne inicjatywy wzmacniające potencjał samorządowy; zawiązywano umowy partnerskie, czy też współpracowano przy opracowaniu działań oraz dokumentów rozwojowych i strategicznych (np. w ramach Rady Gospodarczej, Forum Ekonomicznego). Dodatkowo w ramach partnerstwa międzysektorowego JST w ramach uwarunkowań samorządowych, realizowały działania zmierzające do zapewnienia przyjaznej i sprawnej administracji, np.:

- utworzono internetową bazę firm,
- zapewniano ulgi podatkowe,
- organizowano konkursy promujące firmy,
- urządzano spotkania informacyjne, nt. możliwości uzyskania wsparcia, zmian przepisów prawnych,
- wspierano lokalne inicjatywy przedsiębiorcze (m.in. poprzez wynajem powierzchni biurowych, magazynowych, usługowych, sal szkoleniowych i konferencyjnych, sprzętu).

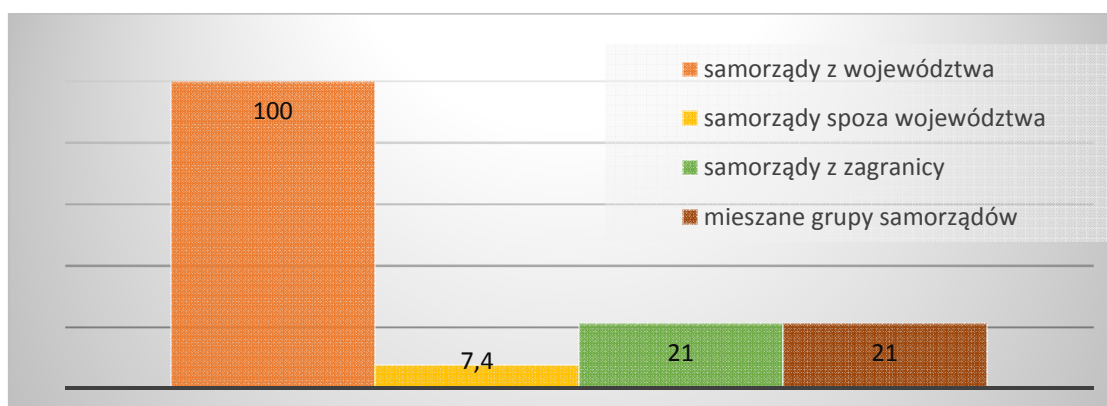
Partnerstwo samorządowe na rzecz rozwoju gospodarki dotyczyło najczęściej projektów turystycznych. 24% JST z przebadanej grupy gmin i powiatów udzieliło takiej odpowiedzi, łącząc ją z inicjatywami w zakresie: infrastruktury pieszo-rowerowej, stref rehabilitacyjno-rekreacyjnych, infrastruktury turystycznej (np. remont kościołów drewnianych, utworzenie Regionalnego Centrum Turystycznego Dolina Małej Panwi, rozbudowa bazy turystycznej, czy tworzenie punktów widokowych), promocji walorów turystycznych, w tym produktów lokalnych.

W przypadku partnerstwa międzysektorowego najwięcej JST wspólnie z MŚP realizowało projekty ukierunkowane na rozwój infrastruktury i oferty sportowo-rekreacyjno-kulturowej. 38% spośród 42 przebadanych JST wskazało na przedmiotową współpracę. Wśród tych inicjatyw partnerstwo dotyczyło najczęściej wspólnej organizacji wydarzeń kulturalno-sportowych, np. dożynki, dni miasta, konkursy ekologiczne, biegi, koncerty, wyścigi kolarskie oraz spływy kajakowe.

Z kolei współpraca międzysektorowa na rzecz rozwoju terenów inwestycyjnych dominowała w obszarze gospodarczym (17% JST). W ramach przedmiotowego partnerstwa realizowano inicjatywy związane z: udostępnieniem gruntu na preferencyjnych warunkach do utworzenia Parku Przemysłowego, wspólnym opracowaniem dokumentacji na uzbrojenie terenów inwestycyjnych, scalaniem gruntów, uzbrajaniem terenów przeznaczonych pod działalność gospodarczą, skomunikowaniem terenów inwestycyjnych oraz obszarów biznesu.

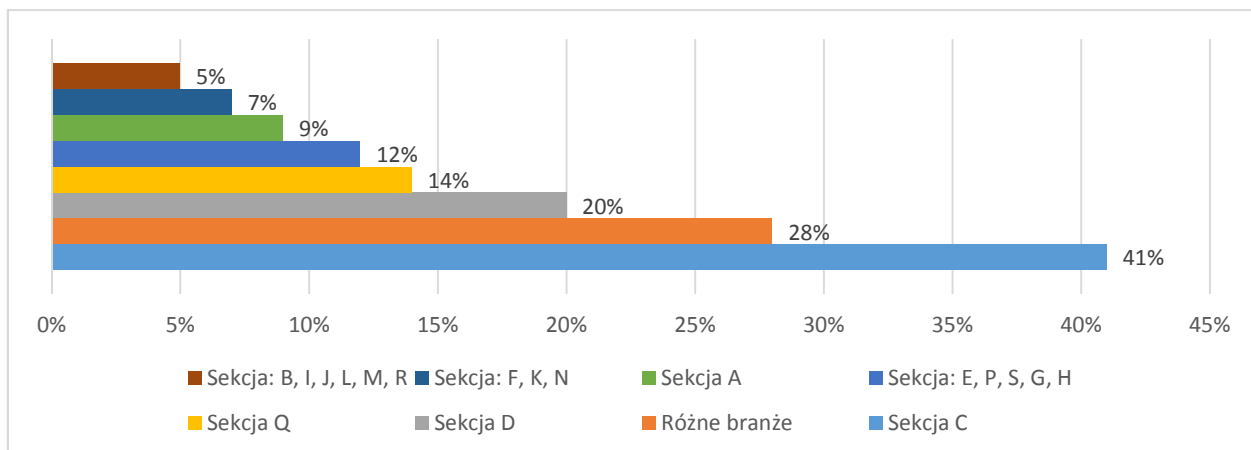
Każda z przebadanych JST (100%) podejmowała współpracę z innym samorządem umiejscowionym w województwie opolskim (patrz: wykres poniżej). 1/5 z nich doświadczyła współpracy z samorządami z zagranicy (np. z Republiki Czeskiej, Austrii, Niemiec, Słowacji, Francji) oraz współpracy z mieszaną grupą samorządów (np. współpraca w ramach jednej inicjatywy zarówno z partnerem zagranicznym, jak i regionalnym).

Wykres. 1 Lokalizacja samorządów partnerskich [%; N=67]

Źródło: Opracowanie własne

Podmioty gospodarcze prowadzące działalność związaną z przetwórstwem przemysłowym (Sekcja C) były najczęściej wskazywane jako jednostki współpracujące z jednostkami samorządu terytorialnego województwa opolskiego.

Wykres. 2 Branża¹² przedsiębiorstwa współpracującego z samorządem [%; N=42]

Źródło: Opracowanie własne

Podsumowanie obszarowe

1. Na podstawie przeprowadzonej analiza wnioskuje się, że samorządy lokalne potrafią porozumieć się w kwestii prowadzenia wspólnych przedsięwzięć rozwojowych i współpracować ze sobą bez względu na granice administracyjne, jak i próbują zawiązywać partnerstwo z sektorem przedsiębiorstw. **Współpraca międzysamorządowa realizowana jest częściej przez JST niż współpraca międzysektorowa. Pierwszą kategorię partnerstwa zadeklarowało 94% gmin i powiatów, drugą zaś 59% z przebadanych 71 JST.** W przypadku współpracy JST-JST jest to głównie partnerstwo w ramach samorządów zlokalizowanych w województwie opolskim i jest ono ukierunkowane głównie na działania zwiększające wewnętrzną dostępność komunikacyjną i poprawiające jakość infrastruktury drogowej. Natomiast współpraca JST z MŚP wiązała się w szczególności z przedsięwzięciami o charakterze sportowo-kulturalnym na rzecz społeczności lokalnej.
2. Analiza uwarunkowań rozwojowych w obszarze *Samorząd*, jak i wyniki badania pn. *Subregionalne bieguny wzrostu województwa opolskiego*¹³ pokazują, że w ostatnich latach ta współpraca mierzona wymiarem finansowy stanowiła zdecydowanie niższy procent, niż deklaracje w przedstawionej analizie. **Dlatego zasadne jest dalsze wzmacnianie, rozwijanie i poszerzanie tej współpracy na różnych polach działań partnerskich i ze różnicowanymi podmiotami (w zależności od realizowanych przedsięwzięć).**
3. Potrzeba wzmocnienia wielowymiarowego współdziałania, sieciowania oraz promowanie w szerszej skali współpracy i partnerstwa jest także podkreślana w strategicznych dokumentach krajowych. Obecne doświadczenia samorządów lokalnych w tym zakresie, jak również partnerstwo projektowe realizowane przez JST w ramach powiązań subregionalnych **jest podstawą do programowania rozwoju po 2020 roku w oparciu o sieć wzajemnych powiązań regionalnych.**

¹² Polska Klasyfikacja Działalności (Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24.12.2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) (Dz.U. 251, poz.1885, z późn. zm.): Sekcja A - Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo; Sekcja B - Górnictwo i wydobywanie; Sekcja C - Przetwórstwo przemysłowe; Sekcja D - Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych; Sekcja E - Dostawa wody; Gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją; Sekcja F - Budownictwo; Sekcja G - Handel hurtowy i detaliczny; Naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle; Sekcja H - Transport i gospodarka magazynowa; Sekcja I - Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi; Sekcja J - Informacja i komunikacja; Sekcja K - Działalność finansowa i ubezpieczeniowa; Sekcja L - Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości; Sekcja M - Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna; Sekcja N - Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca; Sekcja O - Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązujące zabezpieczenia społeczne; Sekcja P - Edukacja; Sekcja Q - Opieka zdrowotna i pomoc społeczna; Sekcja R - Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją; Sekcja S - Pozostała działalność usługowa.

¹³ Por. *Subregionalne bieguny wzrostu województwa opolskiego*, badanie zrealizowane w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020 na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego, Instytut Rozwoju Miast oraz GEOPROFIT Wojciech Dziemianowicz, Kraków-Warszawa, grudzień 2016.

Podsumowanie analizy

Poniższe zestawienie uwzględnia główne potencjały, bariery oraz szanse i zagrożenia rozwojowe jednostek samorządu terytorialnego województwa opolskiego – wskazane przez JST. Kolorystyka uwarunkowań wskazuje na analizowany obszar rozwojowy (niebieski – *Społeczeństwo*, żółty – *Gospodarka*, zielony – *Przestrzeń i Środowisko*, czerwony – *Samorząd*).

Tabela 7. Główne potencjały i bariery oraz szanse i zagrożenia rozwojowe JST według obszarów

POTENCJAŁY ROZWOJOWE (N=71)	BARIERY ROZWOJOWE (N=71)
- Zmodernizowana infrastruktura sportowo-rekreacyjno-kulturowa oraz dostosowana do potrzeb i atrakcyjna oferta działań w tym zakresie (24 JST) - Sprzyjające warunki do rozwoju turystyki/agroturystyki (31 JST) - Korzystne położenie geograficzne – w tym: względem większych ośrodków miejskich, przygraniczne (29 JST) - Uczestnictwo JST w różnych sieciach współpracy (9 JST)	- Negatywne procesy demograficzne – depopulacja wynikająca m.in. ze starzejącego się społeczeństwa i migracji mieszkańców (26 JST) - Słabości rynku pracy (21 JST) - Stan i jakość infrastruktury drogowej, często wpływające na dostępność komunikacyjną (32 JST) - Poziom dochodów nieadekwatny do potrzeb (6 JST)
SZANSE ROZWOJOWE (N=69)	ZAGROŻENIA ROZWOJOWE (N=68)
- Rozwój kapitału społecznego (wzrost aktywności i potencjału mieszkańców oraz działalności organizacji pozarządowych i społecznych) (16 JST) - Rozwój branży turystycznej i/lub agroturystyki (25 JST) - Budowa i modernizacja infrastruktury drogowej i kolejowej oraz poprawa dostępności komunikacyjnej (15 JST) - Pozyskiwanie i wykorzystywanie środków zewnętrznych (34 JST)	- Narastające negatywne procesy demograficzne (35 JST) - Brak kadr dla gospodarki (21 JST) - Kłęski żywiołowe, katastrofy ekologiczne, zmiany klimatyczne oraz „ekstremalne zjawiska pogodowe”, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożenia powodzią (14 JST) - Polityka krajowa wobec JST (23 JST)

Źródło. Opracowanie własne na podstawie informacji nadesłanych przez JST województwa opolskiego

Analiza zebranego materiału w stosunku do liczby gmin i powiatów, które udzieliły odpowiedzi w ramach poszczególnych uwarunkowań rozwojowych (nie zaś obszarów – por. opisy syntetyczne zawarte we wcześniejszych częściach analizy) wskazuje na następujące dane i wnioski. Ich pogłębiona analiza wykorzystana zostanie w pracach diagnostycznych dla potrzeb opracowania *Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2030 roku* oraz do optymalnego ukierunkowania mechanizmów i instrumentów rozwojowych w ramach strategicznych wyzwań po 2020 roku.

Główne wnioski z analizy:

1. POTENCJAŁY ROZWOJOWE:

Wśród ok. 40% z przebadanych 71 JST, na pierwszy plan wysuwają się wewnętrzne potencjały rozwojowe o charakterze gospodarczym i przestrzenno-środowiskowym. 44% gmin i powiatów wskazało sprzyjające warunki do rozwoju turystyki i/lub agroturystyki (obszar *Gospodarka*) jako swój atut, np. produkt turystyczny, gospodarstwa agroturystyczne, bogate dziedzictwo kulturowo-historyczne, baza noclegowa, warunki przyrodniczo-krajobrazowe. Z kolei w ramach obszaru *Przestrzeń i Środowisko* wskazywano na lokalną mocną stronę związaną z korzystnym położeniem geograficznym (40% JST). Potencjały o charakterze społecznym, dot. infrastruktury i oferty sportowo-rekreacyjno-kulturowej oraz edukacyjnej, wskazane zostały przez niecałą 1/3 gmin i powiatów.

2. SZANSE ROZWOJOWE:

Prawie połowa opolskich JST za główny czynnik będący dla nich szansą rozwojową wskazała pozyskanie i wykorzystanie środków zewnętrznych (49% przebadanych JST) – obszar *Samorząd*. Kategorię tę samorządowcy łączą głównie z: dostępnością środków zewnętrznych, w tym większą pulą środków UE, preferencjami dla partnerstw oraz obszarów przygranicznych, wykorzystaniem środków na finansowanie inwestycji oraz aktywnym pozyskiwaniem i wykorzystaniem środków zewnętrznych. *Aplikowanie o środki europejskie* było także najczęstszym działaniem wskazywanym przez JST bez względu na obszar rozwoju, wnikającym z braku zabezpieczenia w budżetach JST / niewystarczającej ilości środków na realizację inicjatyw rozwojowych.

Ponad 1/3 gmin i powiatów (36% JST) upatruje swoją szansę także w rozwoju branży turystycznej (obszar *Gospodarka*), co jest konsekwencją wskazań w obrębie potencjałów rozwojowych. Powyżej 20% JST rozwijać się chce w obszarze społecznym, poprzez inwestycje na rzecz wzrostu kapitału społecznego (23% JST) oraz środowiskowym za pośrednictwem przedsięwzięć zw. z budową i modernizacją infrastruktury drogowej i kolejowej oraz poprawą dostępności komunikacyjnej (21% JST).

3. BARIERY ROZWOJOWE:

Zdaniem 45% JST widocznym hamulcem rozwojowym samorządów lokalnych jest niedostateczny stan i jakość infrastruktury drogowej wpływający na dostępność komunikacyjną. Według samorządowców wpływ na lokalną słabość komunikacyjną mają: braki w zakresie infrastruktury technicznej, niedostateczne skomunikowanie transportu publicznego, mała ilość ścieżek pieszo-rowerowych oraz zły stan/niska jakość dróg i chodników. Prawie 1/3 opolskich gmin i powiatów wśród głównych czynników gospodarczych ograniczających rozwój lokalny wymienia: wysoką stopę bezrobocia, migracje kadr, brak miejsc/ofert pracy, niedopasowanie popytu a podażą na rynku pracy wynikające ze struktury kształcenia – słabości rynku pracy.

4. ZAGROŻENIA ROZWOJOWE:

Narastające negatywne procesy demograficzne stanowią najczęściej wskazywaną przez opolskie JST w obszarze Społeczeństwo barierę i zagrożenie rozwojowe (kolejno 37% i 51% JST). Jest to związane w szczególności z widocznym w regionie zjawiskiem depopulacji, jak i prognozami demograficznymi (wskazującymi m.in. na postępujący spadek liczby ludności w województwie do 2030 roku). Kategorię tę JST łączyły ze: starzejącym się społeczeństwem, migracją mieszkańców, depopulacją, ujemnym przyrostem naturalnym, rozluźnieniem więzi pokoleniowych i rodzinnych oraz niekorzystnymi zmianami w strukturze wiekowej mieszkańców.

Istotnym zagrożeniem w oczach lokalnych samorządowców jest także polityka krajowa wobec JST, w tym: niestabilność uwarunkowań prawnych, finansowych, ograniczanie kompetencji JST, złe ukierunkowanie wsparcia, marginalizacja województwa, zwiększenie zadań bez finansowania. Wskazań takich udzieliło 34% gmin i powiatów Opolszczyzny.

5. WYZWANIA ROZWOJOWE:

Analiza wskazuje na różnorodne lokalne potrzeby (cele/wyzwania) rozwojowe. Potrzeby te niejednokrotnie nadal wpisują się w obecnie obowiązującą Strategię Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 roku, m.in. pod kątem dalszego: przeciwdziałania wyludnianiu się województwa, inwestowania w infrastrukturę drogową, zwiększania dostępności do infrastruktury społecznej i technicznej. Zadaniem Samorządu Województwa w formułowaniu polityki rozwojowej po 2020 roku będzie efektywne wykorzystywanie przestrzennych potencjałów rozwojowych oraz lepsze dopasowanie interwencji publicznej do lokalnej specyfiki, przy jednoczesnym uwzględnieniu polityki krajowej i europejskiej.

6. DZIAŁANIA ROZWOJOWE:

W zależności od różnych czynników (wewnętrznych i zewnętrznych) JST planują koncentrować swoje działania rozwojowe na zidentyfikowanych przewagach konkurencyjnych i/lub na obszarach problemowych oraz określonych potrzebach społecznych. Rodzaj interwencji powinien zależeć także, od skuteczności i efektywności ich oddziaływania na rozwój, jak również musi uwzględniać procesy demograficzne zachodzące w województwie opolskim. Tym samym programując i wdrażając przyszłe działania należy wziąć pod uwagę m.in. potrzebę skuteczniejszego wykorzystania istniejących zasobów (w tym ludzkich, przy prognozowanym ubytku ludności na Opolszczyźnie), bardziej racjonalne przestrzennie realizowanie interwencji,

a także łączenie przedsięwzięć (np. ukierunkowanych na rozwój infrastruktury społecznej/technicznej) na kilka obszarów, co przełożyć się powinno m.in. na zapewnienie ich utrzymania po zrealizowanym wsparciu. Podejście takie wymagać będzie skuteczniejszego zastosowania instrumentów terytorialnych i realizacji interwencji ponad lokalnymi granicami administracyjnymi w ramach np. obszarów funkcjonalnych.

7. FINANSOWANIE DZIAŁAŃ ROZWOJOWYCH:

Analiza zgromadzonego materiału wyraźnie potwierdza, że dalszy rozwój JST lub kierunek podejmowanych przez nie działań rozwojowych gminy/powiaty uzależniają w dużym stopniu od dodatkowego wsparcia finansowego otrzymywanego z poziomu centralnego. Większego wsparcia finansowego wymagają m.in. zadania ustawowo realizowane przez JST w formie dotacji/subwencji. Istotne znaczenie dla rozwoju JST ma również stabilność i przejrzystość krajowego systemu prawnego, w tym polityki fiskalnej. Wykorzystanie szansy dotyczącej pozyskiwania środków zewnętrznych, w tym unijnych na realizację swoich zadań, JST upatrują w podejmowaniu stałej, sieciowej współpracy z różnymi partnerami, w tym realizację wspólnych projektów.

8. PARTNERSTWO:

Wielowymiarowe współdziałanie i sieciowanie jest warunkiem skutecznego wzmacniania potencjałów regionalnych i przełamywania barier rozwojowych. Analiza pokazała, że samorządy lokalne potrafią porozumieć się w kwestii prowadzenia wspólnej polityki rozwoju i współpracować bez względu na granice administracyjne (**94% przebadanych JST realizowało działania partnerskie pomiędzy sobą, niecałe 60% współpracowało z przedsiębiorcami**). Istnieje jednak **potrzeba dalszego wzmacniania, rozwijania i poszerzania tej współpracy na różnych polach działań partnerskich i ze różnicowanymi podmiotami (w zależności od realizowanych przedsięwzięć)**. **Warunkiem skutecznej realizacji działań partnerskich jest kapitał społeczny**. Biorąc pod uwagę, że niecała 1/5 respondentów (18% z grupy 71 przebadanych JST) uznała aktywność mieszkańców oraz działalność organizacji pozarządowych za swój potencjał rozwojowy, z kolei dla 21% JST widoczne są braki w tym zakresie – **należy dążyć do poprawy tej kategorii rozwojowej**.

Załączniki

Załączniki stanowią całościowe zestawienia uwarunkowań rozwojowych wskazanych w 4 obszarach: *Spółeczeństwo, Gospodarka, Przestrzeń i Środowisko* oraz *Samorząd*.

Kolorami zaznaczone są główne odpowiedzi – powyżej 20% wskazań JST (wskazane w zasadniczej części analizy).

SPOŁECZEŃSTWO – analiza potencjałów i barier oraz szans i zagrożeń rozwojowych	
POTENCJAŁY ROZWOJOWE – 53 JST	BARIERY ROZWOJOWE – 58 JST
1. Zmodernizowana infrastruktura sportowo-rekreacyjno-kulturowa oraz dostosowana do potrzeb i atrakcyjna oferta działań w tym zakresie – 24 JST (45%) 2. Nowoczesna i konkurencyjna baza dydaktyczna oraz rozwinięta sieć placówek oświatowych z wykształconą kadrą prezentującą wysoki poziom nauczania – 22 JST (41,5%) 3. Kapitał społeczny (aktywne organizacje pozarządowe oraz czynni mieszkańcy z potencjałem) – 13 JST (24,5%) 4. Wielokulturowe dziedzictwo i tożsamość regionalna – potencjał kulturowy osadzony w bogatych tradycjach i historii oraz wieloetniczność lokalna – 12 JST (22,6%) 5. Pozytywne procesy demograficzne (wzrost liczby urodzeń, osiedlenie się ludzi młodych) – 5 JST (9%) 6. Dobra sieć placówek podstawowej opieki medycznej oraz dobry stan infrastruktury technicznej – 5 JST (9%) 7. Dostępność usług na rzecz seniorów – 4 JST (7,5%) 8. Bliskość ośrodków akademickich – 3 JST (5,6%) 9. Odpowiednie zasoby mieszkaniowe i warunki lokalowe mieszkańców – 1 JST (1,8%) 10. Wysoki poziom bezpieczeństwa publicznego – 1 JST (1,8%)	1. Negatywne procesy demograficzne – depopulacja wynikająca m.in. ze starzejącego się społeczeństwa i migracji mieszkańców – 26 JST (44%) 2. Kapitał społeczny (niewystarczająca działalność organizacji pozarządowych oraz bierność i niska świadomość ekologiczna i zdrowotna mieszkańców) – 15 JST (25,8%) 3. Niedostateczna baza sportowo-rekreacyjna i kulturowa oraz ograniczona działalność kulturalna – 12 JST (20,7%) 4. Niewystarczające zasoby mieszkaniowe i nieodpowiednie warunki lokalowe mieszkańców – 12 JST (20,7%) 5. Wykluczenie społeczne mieszkańców (związane z ich ubóstwem, niskim standardem życia, bezrobociem i alkoholizmem) – 8 JST (13,8%) 6. Niedopasowana oferta szkolnictwa do potrzeb rynku pracy, niewystarczający dostęp do zajęć, wpływający na deficyty kapitału ludzkiego w zakresie umiejętności kluczowych, w tym znajomości języków obcych – 6 JST (10%) 7. Słabo rozwinięty system specjalistycznej opieki zdrowotnej i profilaktyki oraz utrudniony dostęp do publicznej służby zdrowia – 5 JST (8,6%) 8. Niedostateczny system opieki nad ludźmi starszymi i niepełnosprawnymi (m.in. pod kątem domów dziennego pobytu, domów opieki) oraz brak szerokiej oferty spędzania czasu wolnego dla osób starszych – 5 JST (8,6%) 9. Ograniczona dostępność opieki nad dziećmi do lat 3 – 4 JST (6,9%) 10. Niskie poczucie bezpieczeństwa publicznego – 2 JST (3%)
SZANSE ROZWOJOWE – 32 JST	ZAGROŻENIA ROZWOJOWE – 44 JST
1. Podwyższenie poziomu nauczania (oferta w przedszkolu, nauczanie zbieżne z rynkiem pracy) – 4 JST (12,5%) 2. Rozwój „srebrnej ekonomii” – 3 JST (9,4%) 3. Rozwój sieci i działań ośrodków pomocy społecznej (pod kątem osób niepełnosprawnych, starszych i z zaburzeniami psychicznymi) – 2 JST (6%) 4. Rozwój zasobów mieszkaniowych (budownictwa jednorodzinnego/indywidualnego) – 2 JST (6%) 5. Zwiększenie poczucia bezpieczeństwa publicznego – 1 JST (3%)	1. Narastające negatywne procesy demograficzne (depopulacja, starzejące się społeczeństwo, migracje, niski wskaźnik urodzeń, osłabienie więzi rodzinnych i pokoleniowych, wzrost liczby osób samotnych) – 35 JST (79,5%) 2. Pogłębiające się wykluczenie społeczne mieszkańców (związane z ich ubóstwem, niskim standardem życia, bezrobociem i alkoholizmem oraz brakiem dostępu do podstawowych usług) – 7 JST (15,9%) 3. Niedofinansowanie sieci placówek oświatowych i niedostateczny poziom nauczania (niewystarczające subwencje oświatowe, niedostateczne szkolnictwo zawodowe oraz likwidacja szkolnictwa ponadgimnazjalnego) – 4 JST (9%) 4. Niski kapitał społeczny (ograniczona aktywność i potencjał mieszkańców oraz działalność organizacji pozarządowych) – 4 JST (9%) 5. Brak lub niedostosowanie infrastruktury i usług na rzecz seniorów – 3 JST (6,8%)

	6. Niezaspokojone potrzeby mieszkaniowe (ograniczona oferta mieszkaniowa, wysokie ceny kupna, oraz wynajmu lokali) – 3 JST (6,8%)7. Ograniczona dostępność do instytucji i usług medycznych (wynikająca m.in. z niedofinansowania służby zdrowia) – 2 JST (4,5%)8. Zmniejszenie poczucia bezpieczeństwa publicznego – 1 JST (2,3%)9. Destabilizacja w Europie – 1 JST (2,3%)

GOSPODARKA – analiza potencjałów i barier oraz szans i zagrożeń rozwojowych	
POTENCJAŁY ROZWOJOWE – 58 JST	BARIERY ROZWOJOWE – 48 JST
1. Sprzyjające warunki do rozwoju turystyki/agroturystyki (np. produkt turystyczny, gospodarstwa agroturystyczne, bogate dziedzictwo kulturowo-historyczne, baza noclegowa, warunki przyrodniczo-krajobrazowe) – 31 JST (53%) 2. Dobrze rozwinięty sektor rolny i/lub sprzyjające warunki do jego rozwoju (np. wysoka kultura rolna, duże gospodarstwa rolne, stawy hodowlane, poziom mechanizacji gospodarstw rolnych, dobre gleby i klimat do produkcji rolnej, miejsko-wiejski charakter gminy) – 22 JST (37%) 3. Tereny inwestycyjne pod działalność gospodarczą lub budownictwo mieszkaniowe (np. funkcjonowanie SSE, tereny dostępne, uzbrojone, skomunikowane, itp.) – 21 JST (36%) 4. Dobrze rozwinięty przemysł (np. chemiczny, stolarski, drzewny, hutniczy, cementowo-wapienniczy, wydobywczy, przetwórczy, ciężki, metalowy, energetyczny) i/lub sprzyjające warunki do jego rozwoju – 12 JST (20%) 5. Rozwój działalności/wzrost liczby podmiotów gospodarki narodowej – 11 JST (18%) 6. Dobre warunki do rozwoju przedsiębiorstw zew. i wew. (w tym np. ulgi/zwolnienia podatkowe dla inwestorów, funkcjonowanie IOB, bliskość rynków zbytu, brak silnej konkurencji gospodarczej w najbliższym otoczeniu) – 10 JST (17%) 7. Rynek pracy (np. bliskość rynków pracy, wysoki poziom kwalifikacji pracowników, niska stopa bezrobocia, aktywność instytucji rynku pracy) – 4 JST (6%) 8. Dobrze rozwinięte budownictwo i/lub sprzyjające warunki do jego rozwoju – 3 JST (5%) 9. Zróżnicowana działalność gospodarcza – 2 JST (3%) 10. Sprzyjające warunki do rozwoju usług – 1 JST (1%)	1. Słabości rynku pracy (np. wysoka stopa bezrobocia, migracje kadr, w tym wykwalifikowanych/młodych pracowników, brak miejsc i ofert pracy, niedopasowanie pomiędzy popytem a podażą na rynku pracy wynikające ze struktury kształcenia) – 21 JST (43%) 2. Tereny inwestycyjne (brak dostępności, niewykorzystane, mała powierzchnia, brak uzbrojenia, słaba promocja, mało atrakcyjne położenie gospodarcze itp.) – 18 JST (37%) 3. Kondycja i liczba podmiotów gospodarki narodowej: np. ekonomiczno-finansowa, organizacyjna, brak inwestorów, niski wskaźnik przedsiębiorczości, brak dużych podmiotów – 11 JST (22%) 4. Innowacyjność podmiotów gospodarki narodowej: np. poziom innowacyjności, współpraca z B+R – 5 JST (10%) 5. Warunki do rozwoju przedsiębiorstw: w tym np. uciążliwe procedury rozpoczęcia działalności, niska atrakcyjność inwestycyjna, brak IOB – 4 JST (8%) 6. Słabo rozwinięta branża turystyczna i/lub brak warunków do jej rozwoju (np. produkt turystyczny, baza noclegowa, gastronomia, trasy turystyczne) – 4 JST (8%) 7. Brak/słabo rozwinięty przemysł: np. przetwórstwa rolno-spożywczego) i/lub warunków do jego rozwoju – 3 JST (2%) 8. Brak zróżnicowania działalności gospodarczej: np. wielofunkcyjne obszary wiejskie – 3 JST (2%) 9. Słabo rozwinięty sektor rolny i/lub brak warunków do jego rozwoju – 1 JST (2%) 10. Niska dynamika rozwoju gospodarczego – 1 JST (2%)
SZANSE ROZWOJOWE – 52 JST	ZAGROŻENIA ROZWOJOWE – 47 JST
1. Rozwój branży turystycznej i/lub agroturystyki w oparciu o posiadane warunki przyrodniczo-krajobrazowe, infrastrukturę, ofertę turystyczną, gastronomię, bazę hotelową i rosnący popyt na usługi w tym zakresie – 25 JST (48%) 2. Obecne i/lub potencjalne tereny inwestycyjne (w kontekście ich np. dostępności komunikacyjnej, aktywizacji, uzbrojenia, promocji, rozwoju, ceny, przedłużenia funkcjonowania i rozwoju SSE) – 14 JST (26%) 3. Wzrost inwestycji w działających podmiotach gospodarki narodowej i pozyskiwanie nowych inwestorów, w tym z udziałem kapitału zagranicznego – 12 JST (23%)	1. Brak kadr dla gospodarki (wskutek migracji, w tym wykwalifikowanych/młodych pracowników, bierności zawodowej kobiet) – 21 JST (44%) 2. Bliskość konkurencyjnych i rozwijających się regionów, np. atrakcyjność inwestycyjna, podobieństwo uwarunkowań dla rozwoju branży turystycznej, wyższa innowacyjność – 12 JST (25%) 3. Brak warunków do rozwoju branży turystycznej (np. infrastruktura hotelowa, trasy turystyczne) lub brak zainteresowania rozwojem branży turystycznej – 5 JST (10%) 4. Wzrost/ wysoka stopa bezrobocia – 5 JST (10%) 5. Rygorystyczne/skomplikowane przepisy lub ich niekorzystne zmiany uniemożliwiające rozwój działalności gospodarczej, np. rygorystyczna ochrona gruntów rolnych,

4. Rozwój różnych branż gospodarki w oparciu o posiadane warunki/zasoby: np. rzeka Odra, tranzytowe położenie – 7 JST (13%) 5. Rozwój sektora rolnego (np. gospodarstwa ekologiczne) w oparciu o posiadane warunki/zasoby/atrakcyjne położenie i rosnący popyt na lokalne produkty i zdrową żywność – 7 JST (13%) 6. Rozwój przedsiębiorczości w oparciu o lokalne uwarunkowania: np. funkcjonowanie IOB, wspieranie w JST przedsiębiorczości i innowacyjności, realizację przez JST inwestycji infrastrukturalnych – 6 JST (11%) 7. Rozwój przemysłu: w szczególności przetwórstwa rolno-spożywczego w oparciu o posiadane warunki/zasoby – 4 JST (7%) 8. Rynek pracy (tworzenie nowych miejsc/ofert pracy, podaż pracy i kultura pracy) – 4 JST (7%) 9. Zwiększenie liczby podmiotów gospodarki narodowej – 3 JST (5%) 10. Wsparcie dywersyfikacji działalności gospodarczej – 2 JST (3%) 11. Pozyskiwanie i wykorzystywanie środków zewnętrznych przez przedsiębiorców/rolników – 2 JST (3%) 12. Uproszczenie procedur inwestycyjnych – 1 JST (1%) 13. Współpraca przedsiębiorstw z partnerami biznesowymi z zagranicy – 1 JST (1%) 14. Wzrost innowacyjności podmiotów gospodarki narodowej: np. w sektorze przemysłowym i usługowym – 1 JST (1%) 15. Dyfuzja czynników rozwoju województwa/kraju/UE przekładająca się na rozwój na poziomie lokalnym – 1 JST (1%)	form ochrony przyrody – 4 JST (8%) 6. Brak miejsc/ofert pracy, w tym adekwatnych do oczekiwań potencjalnych pracowników – 4 JST (8%) 7. Brak/niski poziom inwestycji w działających podmiotach gospodarki narodowej i brak nowych inwestorów – 3 JST (6%) 8. Negatywne zjawiska gospodarcze lub brak rozwoju gospodarczego – 3 JST (6%) 9. Brak terenów inwestycyjnych pod działalność gospodarczą – 2 JST (4%) 10. Planowane do realizacji inwestycje (np. budowa farm wiatrowych wpływająca na degradację terenów rolnych, scalanie firm posiadających swoje oddziały w terenie) – 2 JST (4%) 11. Konkurencja ze strony obcokrajowców na lokalnym rynku pracy – 1 JST (2%) 12. Brak zróżnicowania działalności gospodarczej – 1 JST (2%) 13. Brak warunków do rozwoju sektora rolnego (np. niska opłacalność produkcji) – 1 JST (2%) 14. Brak przemysłu – 1 JST (2%) 15. Trudności w pozyskiwaniu i wykorzystywaniu środków zewnętrznych przez przedsiębiorców – 1 JST (2%) 16. Wysokie koszty prowadzenia działalności gospodarczej – 1 JST (2%) 17. Brak warunków do rozwoju drobnej przedsiębiorczości – 1 JST (2%)
--	---

PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO – analiza potencjałów i barier oraz szans i zagrożeń rozwojowych	
POTENCJAŁY ROZWOJOWE – 61 JST	BARIERY ROZWOJOWE – 58 JST
1. Położenie geograficzne – w tym: względem większych ośrodków miejskich, przygraniczne – 29 JST (47%) 2. Wewnętrzna dostępność komunikacyjna oraz stan i jakość infrastruktury – rozwinięty układ sieci komunikacyjnej zapewniający dobre połączenia – 27 JST (44%) 3. Walory przyrodniczo-krajobrazowe – 25 JST (40%) 4. Infrastruktura komunalna – zwłaszcza wodno-kanalizacyjna – 13 JST (21%) 5. Dziedzictwo kulturowe – obiekty zabytkowe na terenie gminy – 9 JST (14%) 6. Struktura funkcjonalno-przestrzenna – pokrycie planistyczne i układ osadniczy – 5 JST (8%) 7. Łączność – szerokopasmowy dostęp do Internetu – 2 JST (3%) 8. Surowce naturalne – 2 JST (3%) 9. Potencjał Odry – 1 JST (1%) 10. Potencjał rozwojowy wsi w działalności pozarolniczej – 1 JST (1%) 11. OZE – 1 JST (1%) 12. Infrastruktura przeciwpowodziowa – 1 JST (1%) 13. Nowe technologie w infrastrukturze technicznej – 1 JST (1%)	1. Stan i jakość infrastruktury drogowej, często wpływające na dostępność komunikacyjną – 34 JST (58%) 2. Niewystarczająco rozwinięta infrastruktura komunalna – 24 JST (41%) 3. Zanieczyszczenie i degradacja środowiska, ze szczególnym uwzględnieniem jakości powietrza – 10 JST (17%) 4. Niewystarczająco rozwinięta infrastruktura przeciwpowodziowa – 8 JST (13%) 5. Struktura funkcjonalno-przestrzenna – „rozproszenie miasta”, układ osadniczy, atrakcyjność przestrzeni – 7 JST (12%) 6. Transport publiczny – likwidacja połączeń PKP, zdewastowana trakcja kolejowa, nierozwinięta lub słabo rozwinięta komunikacja zbiorowa – 7 JST (12%) 7. Dziedzictwo kulturowe – stan obiektów zabytkowych – 6 JST (10%) 8. Przeciążenie ruchem drogowym i brak miejsc parkingowych (w centrum) – 4 JST (6%) 9. Łączność – szerokopasmowy dostęp do Internetu i sieci komórkowe – 4 JST (6%) 10. Awarie w ruchu drogowym/kolejowym – 3 JST (5%) 11. Wykorzystanie OZE – 3 JST (5%) 12. Brak lub niewykorzystane walory przyrodnicze – 3 JST (5%) 13. Zalesienie, tereny zielone – 2 JST (3%) 14. Położenie geograficzne – położenie peryferyjne – 2 JST (3%) 15. Wykorzystanie potencjału rzeki Odry – 1 JST (1%) 16. Grunty II i III klas – brak możliwości zabudowy – 1 JST (1%) 17. Oświetlenie – 1 JST (1%) 18. Chodniki – 1 JST (1%)
SZANSE ROZWOJOWE – 39 JST	ZAGROŻENIA ROZWOJOWE – 35 JST
1. Budowa i modernizacja infrastruktury drogowej i kolejowej oraz poprawa dostępności komunikacyjnej – 15 JST (38%) 2. Wykorzystanie korzystnego położenia geograficznego – np. blisko ośrodków miejskich, granic – 10 JST (25%) 3. Działania w zakresie ochrony środowiska i wykorzystanie zasobów naturalnych – 8 JST (20%) 4. Struktura funkcjonalno-przestrzenna – 5 JST (12%) 5. Rozwój infrastruktury komunalnej – 4 JST (10%) 6. Potencjał Odry – 3 JST (7%) 7. Rewitalizacja obiektów zabytkowych – 3 JST (7%)	1. Klęski żywiołowe, katastrofy ekologiczne, zmiany klimatyczne oraz „ekstremalne zjawiska pogodowe”, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożenia powodzią – 13 JST (37%) 2. Zanieczyszczenie i degradacja środowiska naturalnego (ze szczególnym uwzględnieniem zanieczyszczeń powietrza związanych ze spalaniem w gospodarstwach domowych paliw niskiej jakości i odpadów – 12 JST (34%) 3. Transport publiczny – brak lub słabo rozwinięta komunikacja publiczna (kolejowa i autobusowa) – 6 JST (17%) 4. Utrata funkcji społeczno-gospodarczych i konkurencyjność większych ośrodków miejskich/sąsiednich regionów – 4 JST (11%)

8. Rozwój infrastruktury przeciwpowodziowej – 2 JST (5%)	5. Infrastruktura komunalna – 3 JST (8%)
9. Zrównoważony rozwój – 1 JST (2%)	6. Infrastruktura przeciwpowodziowa – 3 JST (8%)
10. Jakość infrastruktury technicznej (w tym: budowa przedszkola, modernizacja basenu) – 1 JST (2%)	7. Stan i jakość infrastruktury drogowej, wpływające na bezpieczeństwo, oraz dostępność komunikacyjną – 3 JST (8%)
	8. Uciążliwość ruchu drogowego i nadmierny hałas – 2 JST (5%)
	9. Degradacja obiektów zabytkowych – 1 JST (2%)
	10. Zmiany w krajowej polityce transportowej – 1 JST (2%)
	11. Łączność – szerokopasmowy dostęp do Internetu – 1 JST (2%)

SAMORZĄD – analiza potencjałów i barier oraz szans i zagrożeń rozwojowych	
POTENCJAŁY ROZWOJOWE – 22 JST	BARIERY ROZWOJOWE – 12 JST
1. Uczestnictwo JST w różnych sieciach współpracy – 9 JST (40%) 2. Pozyskiwanie i wykorzystywanie środków zewnętrznych – 6 JST (27%) 3. Zaangażowanie JST w różne kwestie rozwojowe (OZE, dywersyfikacja energetyczna, realizacja inwestycji itp.) – 4 JST (18%) 4. Przyjazna i sprawna administracja (np. aktywność sołecka, rozpoznanie lokalnych potrzeb, przyjazna obsługa) – 4 JST (18%) 5. Zarządzanie finansami JST (niskie zadłużenie, wysokie dochody, dobra kondycja finansowa itp.) – 3 JST (13%)	1. Poziom dochodów nieadekwatny do potrzeb - 6 JST (50%) 2. Uczestnictwo JST w różnych sieciach współpracy - 2 JST (16%) 3. Promocja JST - 2 JST (16%) 4. Pozyskiwanie i wykorzystywanie środków zewnętrznych - 1 JST (8%) 5. Wdrażanie nowoczesnych form organizacji pracy - 1 JST (8%)
SZANSE ROZWOJOWE – 45 JST	ZAGROŻENIA ROZWOJOWE – 40 JST
1. Pozyskiwanie i wykorzystywanie środków zewnętrznych – 34 JST (75%) 2. Uczestnictwo JST w różnych sieciach współpracy – 23 JST (51%) 3. Przyjazna polityka regionalna i krajowa np. nastawiona na obszary wiejskie, turystykę, wsparcie procesów rozwojowych – 4 JST (8%) 4. Promocja JST – 3 JST (6%) 5. Przyjazna i sprawna administracja dla klientów JST – 1 JST (2%) 6. Zwiększenie wpływów podatkowych – 1 JST (2%)	1. Polityka krajowa wobec JST (niestabilność uwarunkowań prawnych, finansowych, ograniczanie/brak kompetencji JST, złe ukierunkowanie wsparcia, marginalizacja województwa, zwiększenie zadań gminy bez zapewnienia odpowiednich źródeł finansowania itp.) – 23 JST (57%) 2. Trudności w pozyskiwaniu i wykorzystywaniu środków zewnętrznych (np. brak środków niski poziom środków, skomplikowane / nieprzejrzyste procedury, niewykorzystanie środków, wkład własny) – 13 JST (32%) 3. Zarządzanie finansami JST (zadłużenie, niskie dochody własne, brak gospodarności itp.) – 11 JST (27%) 4. Uczestnictwo JST w różnych sieciach współpracy: brak chęci podjęcia współpracy, itp. – 5 JST (12%) 5. Zmniejszenie roli JST w regionie – 1 JST (2%) 6. Niewystarczająca aktywność JST – 1 JST (2%) 7. Uzależnienie od środków zewnętrznych – 1 JST (2%)